

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Marta Kohv

SISE- JA VÄLISKOHAKÄÄNDE VALIK
VÄHETUNTUD KOHANIMEDE PUHUL

Bakalaureusetöö

Juhendaja Piia Taremaa, PhD

TARTU 2025

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest, ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Marta Kohv

Lühikokkuvõte

Eesti keeles pole ühtseid reegleid selle kohta, millise kohakäänderühma (st kas sise- või väliskohakäänete) järgi kohanimedid käänta, kuid üldlevinud traditsioon on järgida kohalike keelekasutust. Järelikult võib kohakäänderühma valik kohanimede käänamisel tekitada raskusi nende jaoks, kes pole kohalikud ega kohanimega kokku puutunud. Käesolevas töös uuringi, kuidas kohanimedid kääntatakse ning millest kohakäändevalik sõltuda võib. Teooriaosas uurin eesti kohakäändeid, kohasuhteid semantilise kategooriana ning kohanimede käänamist. Eraldi vaatlen kohanimede käänamist nime tüübi alusel: järelkomponendiga liitkohanimede, toponomantide ja kindlate nimelõppudega kohanimede ning kindla tunnusega kohanimed puhul.

Töös analüüsitava materjali kogumiseks viin läbi sunnitud valikuga kohakäändevaliku katse 25 Pärnumaa kohanimega, kus katseisikud said iga kohanime käänamisel valida inessiivi ja adessiivi vahel. Selleks, et näha, missugused seosed võivad olla kohakäänderühma valiku ja kõneleja sotsiodemograafiliste tegurite vahel, kogun enne katset vastajate taustaandmeid (nt sugu, vanus ja tuttavus kohaga). Analüüsisosas vaatlen ka uuritud kohanimega haldusüksuste pindala, sest üheks kohanime käänamisel kasutatava kohakäänderühma valiku põhjuseks on peetud asula suurust.

Katsetulemused kinnitasid varasemaid andmeid selle kohta, et liitkohanime käänamisel sõltub kasutatav kohakäänderühm eelkõige selle järelkomponendist: näiteks kääntasid kõik katseisikud *Metsa/küla* sisekohakäändega. Ülejäänud kategooriates uuritud kohanimede puhul ei olnud kohakäänderühma valik nime tüübist niivõrd sõltuv. Küll aga ilmnes, et kohanimede käänamiseks valitava kohakäänderühma osas on olulisimad inimese elukoht, vanus ja see, kas ta on kohaga tuttav. Kohaga tuttavamad moodustasid tugevaima üksmeelega rühmi ning nende valikud kattusid suuresti „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversiooni andmetega, v.a Pulli küla puhul, mida kääntati pigem sisekohakäändega. Mõningal määral võivad kohakäänderühma valikul rolli mängida ka sugu ning sageli kasutatavad võõrkeeled, kuid nende olulisust kohanimede käänamisel tuleks edasi uurida. Kohanime käänamiseks kasutatava kohakäänderühma ja koha suuruse osas seost ei ilmunud, kuid see võib olla tingitud sellest, et uurisin võrdlemisi väikeste asulate nimesid.

Võtmesõnad: kohakäanded, kohanimede käänamine, kohasuhted, sunnitud valiku katse

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Eesti kohakäänded	7
2. Kohasuhted semantilise kategooriana.....	8
3. Kohanimede käänamine.....	11
3.1. Liitkohanimed.....	13
3.2. Topoformantide ja kindlate nimelõppudega kohanimed	14
3.3. (Kindla) tunnuseta kohanimed.....	15
4. Materjal ja meetod	16
4.1. „Eesti kohanimeraamat“	16
4.2. Kohakäändevaliku katse	17
5. Katsetulemused ja järeldused.....	21
5.1. Järelkomponendiga liitkohanimed.....	21
5.2. Kindla nimelõpuga kohanimed	25
5.3. <i>ste</i> -lõpulised kohanimed	29
5.4. Kindla tunnuseta kohanimed.....	32
6. Arutelu	36
Kokkuvõte.....	41
Kirjandus.....	43
The selection of internal and external locative cases in inflecting little-known toponyms in Estonian. Summary	46
Lisa 1. Katse kirjeldustekst.....	48
Lisa 2. Katses etteantud laused	49

Sissejuhatus

Eesti keeles pole reegleid selle kohta, kas kohanimede ehk toponüümide käänamisel kasutada sise- või väliskohakäändeid. Järelikult pole kumbki kohakäänderühm kohanime käänamiseks vale, kuid hea tava on käänata kohanime nii, nagu teevad seda selle koha elanikud. (Eesti Keele Instituut 2022) Ei saa väita, et kohakäänderühm sõltub otseselt kohanime struktuurist ja/või nimekujust, sest näiteks esineb selline kohanimi nagu Kadrina mitmel pool Eestit, kuid käänamisel kasutatav kohakäänderühm erineb kihelkonniti (Päll 2020: 276). Vormilt sarnased on kohanimed Sindi ja Lindi, kuid „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversiooni järgi käänatakse neid erinevate kohakäänderühmadega. Samas on teoretiseeritud, et kohanimede käänamiseks kasutatav kohakäänderühm võib sõltuda asula suurusest (vt Ronström 2011; van Riemsdijk & Huybregts 2007). Eesti kohanimesid on uuritud üpris palju, kuid nende käänamist eesti keeles on uurinud vähesed (vt nt Pall 1976; Päll 2020; Stolz & Nintemann 2024).

Kuna kohanimede käänamisel lähtutakse kohakäänderühma valikul kohalikust keelekasutusest ja otsesed reeglid puuduvad, võiks ju öelda, et kohanimede käänamisel pole õiget ega valet, kuid ometigi on teatud kohanimede puhul kalduvus eelistada üht käänat teisele. Seda, milliseid kohakäänderühmasid kindlate kohanimedega kasutatakse, on kajastatud „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversioonis (edaspidi KNR). Nii on KNR-i järgi üldiselt levinud Tallinna puhul asumisele viidata sisekohakäänetega. Vormi *Tallinnal* puhul osutatakse eelkõige kuuluvusele. Samas kui räägitakse näiteks Türi linnast, kasutatakse asumise väljendamiseks üldiselt väliskohakäändeid. Näiteks tuleb kohanimede käänamine erinevate kohakäänderühmade abil välja lauses *Käisin eile Tallinnas ja Türil*¹.

Selle töö uurimisprobleem käsitleb kohakäänderühma valikut selliste kohanimede puhul, mis pole üldtuntud ning seeläbi kõnelejatele võib-olla mitte eriti tuttavad. Töö üldine eesmärk on näha, kuidas käänatakse kohanimesid ning mõista, mis mõjutab kohakäänderühma valikut uuritavate kohanimede puhul. Selleks annan esmalt ülevaate eesti kohakäänete, seejärel kohasuhete kui semantilise kategooria ning viimaks kohanimede käänamise kohta. Materjali ja meetodi all kirjeldan lähemalt seda, miks ja kuidas viisin läbi sunnitud valikuga kohakäändevaliku katse 25 Pärnumaa kohanimega ja annan lühiülevaate „Eesti kohanimeraamatust“. Edasi järgnevad saadud andmete analüüs ja arutelu.

---

¹ Minu näide. Kui ei ole märgitud teisiti, pärinevad näited refereeritud allikast.

Eesmärgi täitmiseks otsin töös vastust järgnevatele küsimustele:

1. Kas ja kui jah, siis millised kõneleja sotsiodemograafilised tegurid mõjutavad kohanimede käänamisel kohakäänderühma valikut?
2. Kas nende seas, kes on kohaga paremini tuttavad, valitseb tugevam üksmeel kohakäänderühma osas, ja kas see kattub „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversioonis öelduga?
3. Kas haldusüksuse pindala mõjutab kohakäänderühma valikut?

1. Eesti kohakäänded

Kohanimesid kääntakse eesti keeles eelkõige kohakäänete abil, teisi käändeid kasutatakse kohanime käänamisel pigem vähe (Päll 2020: 275). Kohakäänetega saab eesti keeles väljendada nii ruumisuhteid kui ka toimumisaega. Eesti keeles kuuluvad kohakäänded konkreetsete ehk semantiliste käänete kategooriasse. Semantiliste käänetega saab muuhulgas väljendada määrustähendusi (nt kohta, aega, viisi jm), käändefunktsioon sõltub sõna leksikaalsest tähendusest. Näiteks saab elatiiviga väljendada nii millegi lähtekohta kui ka materjali: *tulen kodust*² ja *nahast kindad*³. (Viht & Habicht 2019: 88–90)

Eesti keele käändesüsteemi kuulub 6 kohakäänet, eristatakse kahte rühma: sise- ja väliskohakäändeid. Sisekohakäänete hulka kuuluvad sisseütlev ehk illatiiv, seesütlev ehk inessiiv ning seestütlev ehk elatiiv. Sisseütleva käände alla kuulub samuti lühike sisseütlev ehk aditiiv. Nende käänetega väljendatakse eesti keeles kohasuhteid, mis on seotud ruumiga. Väliskohakäänded on alaleütlev ehk allatiiv, alalütlev ehk adessiiv ning alaltütlev ehk ablatiiv. Neid kasutatakse pinnaga seotud kohasuhete väljendamiseks. Mõlemas kohakäänderühmas on sihi-, asukoha- ja lähtekääne. Sihtkohta ehk latiivsust väljendavad sihi- ehk latiivkäänded illatiiv (ja aditiiv) ning allatiiv, järelikult näitavad need liikumist millegi sisse või peale. Asukohta ehk lokatiivsust väljendatakse asukoha- ehk lokatiivkäänetega – eesti keeles on nendeks inessiiv ja adessiiv, need väljendavad asumist millegi sees või peal. Lähtekohta ehk separatiivsust näidatakse lähte- ehk separatiivkäändeid kasutades, eesti keeles on nendeks elatiiv ja ablatiiv, mis väljendavad väljumist millegi seest või pealt. (Viht & Habicht 2019: 88–90)

---

² Minu näide.

³ Minu näide.

2. Kohasuhted semantilise kategooriana

Kohakäänded on otseselt seotud kohasuhetega, sest kasutades erinevaid kohakäänderühmasid (st sise- ja väliskohakäänded), väljendatakse erinevaid kohasuhteid. Siinkohal tegelen vaid kohasuhete kui sees-peal vastandusega, mitte ei uuri latiivsuse-lokatiiivsuse-separatiivsuse vastandust. Ehkki uurimusi kohasuhete kui semantilise kategooria on üpris palju, on fookus kitsam, kuna selle töö raames keskendun kohanimedega seonduvale. Nimelt uurin kohasuhteid semantilise kategooriana nii palju, kui palju võivad need mõjutada kohanimede käänamist ehk kuivõrd mõjutab kohakäänderühma valikut see, kas tuntakse ruumi või pinnaga seotud kohasuhet.

Taremaa jt (2022: 123) järgi võime neid ruumi või pinnaga seotud suhteid nimetada ka SEES- ja PEAL-suheteks. Näiteks tekib selge semantiline eristus siis, kui sõna *auto*⁴ käänatakse sisekohakäänetega (SEES-suhe) ja siis, kui seda käänatakse väliskohakäänetega (PEAL-suhe). Haldur Õim (2008: 621) on öelnud, et keel ja selle tähendussüsteem on individuaalne ja kognitiivne, seega räägitakse keeleüksuste tähenduste puhul sellest, kuidas hulk inimesi end ümbritsevat maailma tunnetavad ehk kuidas midagi mõistestatakse. Ümbritsevas maailmas on kirjeldamiseks palju, kuid vähem on vahendeid, mille abil seda teha. Niisiis saab eeldada, et igal olemasoleval vahendil on maailma kirjeldamiseks kindel piirkond suhteid (siinkohal SEES või PEAL), samas võivad piirid nende vahel olla hägused. (Vainik 1995: 49) Kusjuures mingisugune ettekujutus ruumilistest suhetest omandatakse arvatavasti juba enne seda, kui õpitakse rääkima: esialgu omandatakse mõisted *mahutavus* (ingl *containment*), *toetus* (ingl *support*) ja *kokkupuude* (ingl *contiguity*). Alles pärast seda saab laps hakata eristama, mis on SEES ja PEAL. (Brown 1994: 745; Mandler 2004: 248)

Ruumiga seotud kohasuhted ehk SEES-suhted näitavad kolmemõõtmelise ruumi olemasolu (Taremaa jt 2022: 123). Owe Ronströmi (2011: 230) järgi tuntakse SEES-suhteid selliste piiritletud entiteetide puhul, millesse saab siseneda, näiteks maja või koobas, või millesse saab sisse vajuda, näiteks veega täidetud basseini. Üldiselt on tegemist SEES-suhetega ka siis, kui tegemist on ainete ja piiritletud, aga ka suuremate ja hägustunud piiridega objektidega. Viimase puhul on tüüpiline, et vaateväli mõjub objekti piirina. Sellistest kujuteldavatest piiridest saab sisenemiseks üle astuda ning sestap tuntakse SEES-suhet. Nii on selged piirid haldusüksustel, näiteks riikidel, kui ka inimgruppidel, näiteks perekondadel, ja tuntakse kuulumist millegi sisse.

---

⁴ Minu näide.

Rääkides millegi sees asumisest, viitab see osale millestki suuremast. Järelikult selleks, et objektiga saaks tunda SEES-suhet, peab see olema piiritletud ning sel peab olema n-ö sissepääsupunkt, millest saab läbi minna. Sellest jäeldub, et objekt, millesse sisenetakse, on suurem kui subjekt, kes sellesse siseneb. Inimesed peavad suuremaid objekte tähtsamaks ning seega võivad tunduda need objektid, mille puhul tuntakse sees asumist, tähtsamad kui need, millega tuntakse pinnaga seotud kohasuhet ehk PEAL-suhet. Samas ei tähenda see seda, et iga objektiga saab tunda vaid üht, kas pinnaga seotud ehk PEAL-suhet või ruumiga seotud ehk SEES-suhet: mõlemad on võimalikud, kuid nende vahel on semantiline erisus. Näiteks kui öeldakse, et istutakse toolil ehk tooli peal, mõeldakse selle all pinnaga seotud kohasuhet: objekt (tool) pole subjektist (inimene) märkimisväärselt suurem. Kui istutakse toolis ehk tooli sees, on objekt (tool) ilmselt nii suur, et subjekt (inimene) sinna saab n-ö sisse vajuda.

Pinnaga seotud suhted ehk PEAL-suhted näitavad kahemõõtmelise ruumi olemasolu (Taremaa jt 2022: 123). Rääkides pinnaga seotud kohasuhetest ehk millegi peal olemisest, viitab see subjekti eraldatusele ja n-ö kõrgemale positsioonile, kuid kui subjekt asub millegi sees, on tegemist justkui ümbritseva objekti osaga. PEAL-suhteid tuntakse selliste objektidega, mille puhul saab subjekt selle peal püsti olla, n-ö jalad maas, näiteks põrandal. Järelikult on subjekt objektile allutatud. Pinnaga seotud kohasuheteid tuntakse näiteks saarte, küngaste ja mägedega, kuid kui need on mitmuses, muutub PEAL-suhe SEES-suhteks, sest muutub nii objekti suurus kui ka subjekti vaateväli. Kui tegemist on ühe mäega, siis ollakse mäel, kuid kui räägitakse mitmest mäest, ollakse mägedes. (Ronström 2011: 231–232)

Skandinaavia keeltes väljendatakse saarte ja poolsaartega PEAL-suhet, näiteks Gröönimaal, kuid kui saar on väga suur või omaette manner, siis tuntakse SEES-suhet, näiteks Austraalias. SEES-suhteid tuntakse üldiselt riikide, maakondade, provintside ja linnade puhul, millele on iseloomulik ka teatud sorti sisenemisluba, näiteks pass või viisa olemasolu. Rootsi keeles mängib kohasuhete varieerumisel tihtipeale rolli ka haldusüksuse suurus ja poliitiline või majanduslik tähtsus. Nii tuntakse Suurbritannia ja Jaapani puhul SEES-suhteid, Gröönimaa, Malta ja Fääri saartega PEAL-suhteid. Ometigi kui räägitakse Irimaast, Kuubast või Islandist, on oluline silmas pidada, kas viidatakse rahvusele või riigile, mis toob kaasa SEES-suhted, või loodusest ja geograafiast, millega kaasnevad PEAL-suhted. Norra keeles räägitakse SEES-suhtetest, kui koht paikneb orus, aga PEAL-suhtest, kui koht asub mägises piirkonnas. Linnade puhul tuntakse üldiselt SEES-suhteid, ent Mjøsa järve lähistel asuvate linnade puhul räägitakse peal asumistest ehk tegemist on PEAL-suhetega. (Ronström 2011: 234–236)

Eesti keeles räägitakse SEES-suhetest piiratud ja piiritletud objektide, sh ka sotsiaalsete ja poliitiliste üksuste puhul. PEAL-suhteid väljendatakse selliste objektide puhul, mille puhul tuntakse, et tegemist pinna või kõrgendikuna, aga ka üleüldisemalt sündmustest rääkides, näiteks festivalil ⁵, laulupeol ⁶. Sageli valitakse nimisõnaga kasutatav kohakäänderühm selle alusel, millist suhet objektiga kõneleja väljendada soovib. (Ronström 2011: 237)

---

⁵ Minu näide.

⁶ Minu näide.

3. Kohanimede käänamine

Thomas Stolz ja Julia Nintemann (2024: 141) ütlevad, et üldiselt käänatakse Eesti kohanimesid kas ühe või teise kohakäänderühmaga, kuid on ka selliseid kohanimesid, mida käänatakse nii sise- kui ka väliskohakäänete abil. Ometigi pole selline olukord tekkinud ruumi semantilise eristamise vajadusest. Valdek Pall (1976: 537) tõdeb, et eesti keeles on raske pelgalt sisuliste või vormiliste tunnuste põhjal aru saada, millist kohakäänderühma milliste kohanimede puhul kasutatakse. Üldine tava on kohanime käänta nii, nagu teevad seda kohalikud ehk need, kes kindla kohanimega kõige sagedamini kokku puutuvad (Eesti Keele Instituut 2022). Küll aga moodustavad teatud kohanimed rühmasid, mille käänamisel kaldutakse üht kohakäänderühma kasutama rohkem kui teist.

Peeter Pälli (2020: 275) järgi võib kohakäänderühma valik olla tingitud haldusüksuse tüübist ja nime tüübist, Henk van Riemsdijk ja M.A.C. Huybregts (2007: 11) ütlevad, et kohakäänderühma valikut võib mõjutada ka asula suurus (nende käsitluses linnade suurus). Talunimesid käänatakse enamasti väliskohakäänete abil: kui talu nimi on Madise, siis on tüüpiline käänta seda *Madise – Madisel*. Külanimede käänamisel ei saa rääkida ühesest kohakäänderühmast, st pole kindel, kas kasutada tuleks sise- või väliskohakäändeid. Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaasi andmetel kasutatakse külanimede puhul sisekohakäändeid pisut rohkem (61%) kui väliskohakäändeid (48%) ning mõlema kohakäänderühma abil käänatakse 9% andmebaasis leiduvatest külanimedest. Saarenimede käänamisel on kalduvus eelistada väliskohakäändeid, näiteks *Vaidloo – Vaindlool*, *Abruka – Abrukal*, ent samas on ka saari, mille nimesid käänatakse sisekohakäänete, nagu näiteks *Muhu – Muhus*, *Kihnu – Kihnus*. (Päll 2020: 275–276)

Võimalik, et saarte puhul varieerub kohakäändevalik nende suuruste erinevuse tõttu. Ronström (2011: 236) väidab, et nagu eesti keele puhul, tuntakse ka soome ja skandinaavia keeltes suuremate saartega SEES-suhet ning väiksematega PEAL-suhet. Seega võib olla see põhjuseks, miks suurematest saartest rääkides kasutatakse üldiselt sisekohakäändeid ning väiksemate saarte nimesid käänatakse väliskohakäänete abil. Samas on olukordi, kus saab sõltuvalt kohakäänderühmast välja lugeda tähenduslikke erinevusi: kääntes Ruhnut väliskohakäänete, mõistetakse saart kui haldusüksust, ent kui Ruhnut käänta sisekohakäänete abil, siis võib see tähistada Ruhnut koos sealsete elanikega. (Ronström 2011: 237) Sarnase näite toovad Stolz ja Nintemann (2024: 145–147) Jämejala kohta, mida käänatakse nii sise- kui ka väliskohakäänete. Seal asuvale psühhiaatrikliinikule viidates

käänatakse seda sisekohakäänete abil, ent kui räägitakse Jämejala külast kui haldusüksusest, kasutatakse selle käänamiseks eelkõige väliskohakäändeid. Rääkides Jämejalast kui ravi-asutusest, pole enam tegemist n-ö tavalise kohanimega, vaid seda toponüümi kasutatakse metonüümiliselt ehk teisisõnu markeerib Jämejala selles haldusüksuses asuvat psühhiaatriahaiglat. Järelikult käänatakse Jämejala kui küla enamasti väliskohakäänete abil – see on Stolzi ja Nintemanni väitel ainus *jala*-lõpuline toponüüm, millest rääkides ei kasutata sisekohakäändeid. Seega ei saa teha üldistust, et kõiki *jala*-lõpulisi kohanimedid käänatakse ühtmoodi. (Stolz & Nintemann 2024: 145–147)

Niisamuti ei saa linna kui haldusüksuse kohta teha sellega kasutatava kohakäänderühma valiku osas üldistusi, seda ka soome ja ungari keeles. Marcus Kracht (2002: 211) toob välja, et näiteks kasutatakse ungari keeles mõnede linnade puhul lokatiivsuse väljendamiseks *Vn*-lõpulist superessiivi, näiteks *Budapest/en*, *Szeged/en*, kuid teiste puhul *bVn*-lõpulist inessiivi, näiteks *Párizs/ban*, *Berlin/ben*. Soome keeles käänatakse Helsingit sisekohakäänetega, kuid Tampere käänamisel kasutatakse väliskohakäändeid ehk lokatiivsust näitavad vormid *Helsingi/ssä* ning *Tamperee/lla*. Üldiselt arvatakse, et Soome kohanimedid käänatakse enamasti sisekohakäänete abil. Van Riemsdijk ja Huybregts (2007: 11) pakuvad välja võimaluse, et soome keeles mängib kohakäänderühma valikul rolli konkreetse linna suurus: suurema linna puhul võidakse tunda sellist ruumiga seotud kohasuhet, et miski asub seal sees. Linna kasvades ei pruugi kasutatav kohakäänderühm muutuda, sest see võib olla juba kinnistunud. See on üks viis, kuidas saaks selgitada erinevate kohakäänderühmade kasutust. Samas ei saa sellele väitele kindel olla, sest autorid pole seda andmete ega allikatega toetanud. Eesti Keele Instituut (2022) toob välja, et linnakohanimedid käänamisel on kohakäänderühma valiku osas oluline liigisõna. Sisekohakäändeid kasutatakse selliste kohanimedid käänamisel, mille liigisõna on *jalg*, *käik* või *põik*, näiteks Pikas jalas. Väliskohakäändeid siis, kui liigisõna on *maantee*, (*puies*)*tee* või *väljak*, näiteks Narva maanteel⁷. Kohakäänderühm võib varieeruda, kui liigisõna on *plats* või *tänav*.

Päll (2020: 275) ütleb, et nagu kohakäänderühma valik võib sõltuda käänatava nime haldusüksuse tüübist, võib see seotud olla ka kohale antud nime tüübiga. Kohanimedid tüübid jagab ta kolmeks: liitkohanimed, toponomantid sisaldavad (ja kindla lõpuga) kohanimed ning (kindla) tunnusetad kohanimed.

---

⁷ Minu näide.

3.1. Liitkohanimed

Pall (1976: 537) toob ühe kohanimekategoriana välja liitkohanimed, mille puhul sõltub kasutatav kohakäänderühm nime järelkomponendist. Tema käsitluses kasutatakse sisekohakäändeid enamasti siis, kui kohanimi on *metsa-*, *nurme-*, *saare-* või *salu-lõpuline*. Samas toovad tema ja Päll (2020: 276) eranditena välja Iisaku ja Laiuse kihelkonnas asuva *Oonurme*, Kuusalu kihelkonda kuuluva *Mustametsa*, Laiuse kihelkonda kuuluva *Ristimetsa* ning Pühalepa kihelkonda kuuluva *Hiessaare*, mida käänatakse enamasti väliskohakäänete abil. Stolz ja Nintemann (2024: 137) lisavad sellesse loetellu veel *küla-*, *linn(a)-*, *mõisa-* ja *ranna-lõpulised* liitkohanimed, kuid nende sõnul kasutatakse *nurme-lõpuliste* kohanimede puhul mõlemat kohakäänderühma. Väliskohakäändeid kasutatakse Palli (1976: 537) väitel *jõe-*, *järve-*, *mäe-* ja *oja-lõpuliste* liitkohanimede käänamisel, eranditena pakub Päll (2020: 276) välja Kambja kihelkonnas asuva *Kodijärve*, Rõuge kihelkonnas asuva *Kikkaoja* ning Sangaste kihelkonnas asuva *Mudaoja*. Peale nende pakuvad Stolz ja Nintemann (2024: 137) välja, et väliskohakäänetega käänatakse ka selliseid liitkohanimesid, mille järelkomponent on *-kivi*, *-maa*, *-pää* või *-selja*, ning *järve-lõpuliste* liitkohanimede puhul võib kohakäänderühm varieeruda.

On võimalik, et kohakäänderühm võib sõltuda sellest, kuidas liitkohanime järelkomponent seostub mõne geoloogilise terminiga. Pinnaga seotud kohasuhete olulisuse võimalikkusest toponüümide käänamisel soome keeles räägib de Smit (2021: 22). Ta toob näiteks sellise Soome liitkohanime nagu *Rovaniemi*: kohanime teine osa on *niemi* ehk 'neem, poolsaar' ning seda käänatakse väliskohakäänete abil, eeldatavasti seetõttu, et poolsaare puhul tuntakse, et ollakse selle peal või kohal, kuid mitte sees. Samasugune n-õ peal asumise pinnaseos on liitkohanimedega *Riihimäki* ja *Suonenjoki*, mille teine osa on vastavalt *mäki* ehk 'mägi' ning *joki* ehk 'jõgi'. Samas toob Nolte (2011: 52) välja ka asjaolu, et sageli kasutatakse soome keeles väliskohakäändeid selliste kohanimedega, mis on seotud veega, ning kasutab selle väite illustreerimiseks näitena Rovaniemit. Valts Ernštreits (2020: 221) on uurinud kohanimede käänamist liivi keeles. Tema kirjutab, et liivi keeles käänatakse väliskohakäänete abil selliseid kohanimesid, mille lõpus on *-mō* ehk '-maa', näiteks *Sõrmōl* ehk 'Saaremaal' ning *Rūotšmōl* ehk 'Rootsimaal', kuid ilma selle toponoformandita kasutatakse siiski sisekohakäändeid, näiteks *Rūočmās* ehk 'Rootsis' ja *Piņmās* ehk 'Soomes'.

Pälli (2020: 287–288) järgi on peale eelnimetatute sagedaseimad kohanimede järelkomponendid järgmised: *-mõisa*, *-otsa*, *-soo*, *-välja*, *-lepa*, *-nurga*, *-nõmme*, *-palu*, *-pere*, *-silla* ja *-valla*. Nendega kasutatavaid kohakäänderühmi ta välja ei too.

3.2. Topoformantide ja kindlate nimelõppudega kohanimed

Kohanimed võivad olla moodustatud ka üldnimedest ja topoformantidest (Laansalu 2018: 747). Topoformantideks nimetatakse kohanimeliiteid, mis sarnanevad oma olemuselt sufiksiga, kuid vahel märgitakse selle terminiga laiemalt nii formante kui ka sufikseid. Vahel võib olla raske eristada tüve osa ning sellele liitunud formanti, seega saab neid nimetada nimelõppudeks. (Päll 2020: 278) Selliste kohanimede kohta, mille lõpus on topoformant või kindel kohanimelõpp, saab kohakäänderühma valiku osas teha võrdlemisi vähe üldistusi.

Palli (1976: 538) ja Pälli (2020: 276) sõnul kasutatakse sisekohakäändeid *vere*-kujuliste topoformante sisaldavate kohanimede käänamisel, selline on näiteks Martna kihelkonda kuuluv *Keravere*⁸, kuid erandina käitub Karksi kihelkonnas asuv *Univere*. Valdavalt käänatakse *ste*-lõpulisid kohanimedid sisekohakäänete abil, näiteks on selline kohanimi Tartu-Maarja kihelkonnas *Ihaste*⁹, aga ka väliskohakäänetega, näiteks on selline *ste*-lõpuline kohanimi Tartu-Maarja kihelkonnas *Kikaste*¹⁰. Varem oli *ste*-lõpuliste nimede puhul levinum kasutada sisekohakäänet, ent 1976. aastal märkis Pall, et see pole enam nii järjekindel. Tema kirjutab, et ÕS-i järgi kasutatakse *ste*-lõpuliste kohanimede puhul tihedamini sisekohakäändeid. (Pall 1976: 538) 20. sajandist on teateid ka selle kohta, et *ste*-lõpuliste kohanimede käänamisel kasutati mõnel pool, enamasti Setomaal ja teistel Lõuna-Eesti aladel, i-mitmust, näiteks Põlva kihelkonnas asuva *Varõstõ–Varõssilõ* puhul (Pall 1997: 5).

Peale kahe ülalmainitud topoformandi toob Pall (1976: 538) välja veel topoformandid *-se* ja *-si*, mille kohakäänderühm pole kindel. Näiteks toob ta, et väliskohakäänetega käänatakse Jõhvi kihelkonnas asuvat *Kukruse* ja Hanila kihelkonnas asuvat *Kõmsi* küla, ning sisekohakäänetega Kärla kihelkonnas *Kaarmise* ja Kuusalu kihelkonnas asuvat *Kursi* küla. Peale eelnimetatud kindlatele kohanimelõppudele, toob Päll (2020: 278–288) nendele lisaks välja *la*-sufiksi, *-ja(-jä)*, *-jala*, *-ka(-ga)*, *-ke*, *-ku*, *-ma(a)*, *-na(-nä)*, *-ndi*, *-pa* (*-pä*, *-ba*, *-bä*), *-pea* (*-pää*,

---

⁸ Minu näide.

⁹ Minu näide.

¹⁰ Minu näide.

-pe, -be), -ra, -stu, -tu, -va (-vä) ja -ve lõpu, kuid ei maini, milliste kohakäänderühmade abil selliseid kohanimedid käänatakse.

3.3. (Kindla) tunnusetu kohanimed

Ülejäänud kohanimedega kasutavate kohakäänderühmade osas ei saa üldistusi teha, sest sellistel kohanimedel pole vormilisi tunnuseid, mille järgi seda teha saaks. Olemas on ka samakujulisi kohanimedid, mis on kasutusel mitmel pool Eestit, ent neid nimedid käänatakse eri paikades erinevate kohakäänetega. Selline kohanimi on näiteks *Ilmandu*: Harku vallas asuvat küla käänatakse väliskohakäänete abil, kuid Lääne-Viru maakonna Väike-Maarja vallas käänatakse seda sisekohakäänetega. Samuti on selline eri Eesti kohtades levinud kohanimi *Kadrina*, mida käänatakse Tartumaal Maarja-Magdaleena kihelkonnas väliskohakäänete abil, kuid Viljandi maakonnas asuvas Mulgi vallas ja Lääne-Viru maakonnas Kadrina vallas käänatakse seda sisekohakäänetega. (Päll 2020: 276) Mainimata ei saa jätta Kodavere kihelkonnas asuvat Kadriinat, mille käänamisel kasutatakse „Eesti kohanimeraamatu“ järgi nii sise- kui ka väliskohakäändeid.

4. Materjal ja meetod

Selleks, et mõista, milline on keel kasutuses, tuleb andmeid keelekasutuse kohta saada otse kõnelejatelt. Üldistuste tegemiseks ei piisa vaid üksikisiku valikutest või arvamustest, vaid tuleb lähtuda mitmete inimeste keelekasutusest. (Dąbrowska 2010: 1–2) Alates 2000ndatest on kognitiivses keeleteaduses üha populaarsemaks saanud empiiriliste meetodite rakendamine (Klavan, Veismann & Jürine 2013: 19). Uurimusi saab jagada kaheks selle alusel, kuidas on andmeid kogutud, ehk eristatakse vaatluslikke ja katselisi uurimusi. Vaatluslikud uuringud on korpuspõhised, sest uuritava tunnuse väärtused ei ole varem ära määratud ning need pannakse kirja hiljem. Eksperimentaalsete ehk katseliste uuringute puhul on peamine eesmärk näha, kas ja kuidas mõjutavad uuritavaid tunnuseid sõltumatute tunnuste süstemaatiline varieerimine. (Gilquin & Gries 2009: 7–8) Katselisi uurimusi saab veel omakorda kategoriseerida selle alusel, mida katseisik tegema peab. Need jagunevad üldisemalt moodustuskatseteks, mille puhul loob katsealune andmed ise, ning arusaamiskatseteks, mille puhul uuritakse seda, kuidas katseisik keelt mõistab (Klavan, Veismann & Jürine 2013: 21). Laura A. Carlson ja Patrick L. Hill (2003: 271) ütlevad, et moodustuskatsed saab samuti kaheks jagada: vaba moodustuse ehk avatud vastusega katseteks ning sunnitud valiku katseteks. Samas toovad Klavan, Veismann ja Jürine (2013: 23) välja, et sunnitud valiku katset võib pidada ka arusaamiskatseks.

Selles töös analüüsitavate andmete kogumiseks otsustasin sunnitud valiku katse kasuks, et saaksin teada, millist kohakäänderühma eelistatakse, kui tuleb viidata kuskil asumisele, samal ajal vältimaks uurimuse seisukohalt kõrvalise teabe hulka. Sunnitud valiku katse on moodustuskatse, milles peab katseisik tegema endale sobivaima valiku uurija etteantud variantide seast. Seega piiratakse katseisiku vabadust mõningal määral, kuid säilib vabadus valida mitme valiku seast endale sobivaim vastusevariant. (Klavan, Veismann & Jürine 2013: 23–24) Kuna sunnitud valiku katses ei saa katseisik vastata teabega, mis pole uurimisfookuses, väheneb uurija jaoks ebavajalike andmete maht. Selle katsetüübi põhiprobleemideks võib pidada seda, et ei saada teada, miks katseisiku jaoks just selline valik sobivaimaks osutus, ning kuna valida tuleb etteantud variantide seast, ei pruugi see katseisiku tegelikku keeleprodutseerimist peegeldada. (Carlson & Hill 2003: 271)

4.1. „Eesti kohanimeraamat“

Üks töö eesmärkidest oli näha, mil määral kattuvad „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversiooni kohakäänderühma soovitud katseisikute tegeliku keelekasutusega. „Eesti

kohanimeraamatu“ paberväljaanne ilmus 2016. aastal ehk 2017. aasta haldusreformist tulenevate muudatustega seal arvestada ei saanud. Küll aga on need kajastatud „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversioonis (<https://arhiiv.eki.ee/dict/knr/>), mida aeg-ajalt uuendatakse.

Selle uurimuse seisukohast on „Eesti kohanimeraamat“ oluline, sest seal kuvatakse iga kohanime juures sellega kasutatavat sihikäänet: vastavalt nimele kas illatiivi ja/või aditiivi ja/või allatiivi. Küll aga ei pruugi see tänapäevast ega tegelikku keelekasutust peegeldada. „Eesti kohanimeraamatu“ koostamispõhimõtete all tuuakse välja, et raamatus kohanime juures nendega kasutatavate kohakäänete andmed on pärit 1970. aastatel Valdek Palli ja Jaak Simmi koostatud, kuid ilmutata jäänud Eesti NSV asulanime käsikirjast. Neid andmeid on küll täiendatud kohanimekartoteegi ning uuemate suuliste allikate põhjal, kuid täit pilti on ka niiviisi raske katta. Selliste kohanime puhul, mille kohta polnud kohakäänete kasutamise osas teavet, üritati käände pakkumisel lähtuda üldistest nimetüüpidest või pakuti välja mitu varianti. Probleemne on ka selliste kohanime kohakäände määramine, mida kasutatakse harva ilma haldusüksust tähistava põhisõnata. Kohanimeraamatus tuuakse näitena välja *Kõnnu küla*, sihtkohta väljendatakse sellisel juhul käänates põhisõna, s.o *küla – külla*, järelkult vastatakse küsimusele *kuhu?* koos täiendiga *Kõnnu külla*. Selliste kohanime puhul lähtuti „Eesti kohanimeraamatus“ sellest, kuidas käändub põhisõna, st sihtkohta näitab vorm *Kõnnu külla* ehk *Kõnnule*. Siinkohal tuleb siiski ka tõdeda, et kuna keel muutub ajaga, siis on võimalik, et ka kohakäänete kasutus kindlate nimedega võib aja jooksul olla muutunud. (Kallasmaa jt 2016: 9) Ehkki „Eesti kohanimeraamatu“ veebiväljaandes kuvatakse sihikäändeid ning selle töö raames tehtud katses uurisin asukohakäändeid, siis sõltuvalt sellest, millist sihikäänet (st kas sisseütlevat ja/või alaleütlevat) seal kasutatakse, saab teha üldistuse kohakäänderühma kohta, millega teatud kohanimesid käänatakse.

4.2. Kohakäändevaliku katse

Selle töö raames analüüsitava andmete kogumiseks viisin läbi veebipõhise katse LimeSurvey keskkonnas ning jagasin seda nii enda isiklikel sotsiaalmeediakontodel kui ka Facebooki grupis „Häädemeeste kogukond“. Katse koosnes kahest osast ning sellele eelnes kirjeldustekst (lisa 1). Esmalt kogusin vastajate taustaandmeid: küsitluses tuli märkida oma sugu, vanus, maakonnad, kus vastaja on elanud üle 5 aasta, emakeel, murdekeeleoskus, tihti kasutatavad võõrkeeled, kõrgeim omandatud haridustase ning kas vastajal on keeleteaduslik taust. Taustaandmeid vaatan eksploratiivselt, sest eesmärk on kaardistada võimalik käändekasutuse variatiivsus, mis võib olla seotud inimese sotsiodemograafilise või keelelise taustaga. Teises

osas esitasin juhuslikus järjekorras järgmised 25 Pärnumaa kohanime: Eavere, Häädemeeste, Helenurme, Ikla, Jaagupi, Kabli, Libatse, Lindi, Majaka, Massiaru, Metsaküla, Metsapoole, Nepste, Niidu, Orajõe, Pulli, Pulgoja, Reiu, Sindi, Tammiste, Tootsi, Urissaare, Uulu, Võidu, Võiste. Suurem osa ehk 16 uuritud kohanime kuuluvad Häädemeeste valda. Lisasin katsesse juurde 9 erinevat Pärnumaal leiduvat kohanime, sest pelgalt Häädemeeste valda kuuluvate asulanimede põhjal poleks saanud erinevaid lõppe niivõrd palju uurida, näiteks oleks puutumata jäänud *vere*-formant. Vastamisajale polnud piirangut seatud ning keskmiselt võttis kogu küsimustiku (taustainfo ja katseosa) täitmise aega 7 minutit.

Katseosa esimene küsimus (näide 1) oli väide asula kohta, kus kohanimi oli asendatud kolme punktiga ja vastas küsimusele *kus?* ehk vastaja sai iga kohanime juures valida, kas ta käänaks seda inessiivi või adessiiviga. Alguses plaanisin kasutada küsimusele *kuhu?* vastavaid vorme, ent kuna nii mõnegi kohanime käänatakse KNR-i järgi nii illatiivi kui ka aditiiviga, siis poleks uurimus pelgalt sise- või väliskohakäände kohta, vaid sinna lisanduks ka kolmas, aditiiv. Väited (lisa 2) käisid asulate kohta, et vastajatel oleks kergem kohanimi konteksti asetada ning selle põhjal kohakäänderühma valida. Sellega lootsin saada tegelikule keelekasutusele võimalikult lähedasi tulemusi – ilma näitelauseta oleks mu hinnangul olnud suurem võimalus, et vastaja ei mõtle läbi, mis käändes ta seda kohanime kohatähenduse väljendamiseks päriselt kasutaks. Kui katseisik oli valinud, mis kohakäänderühmaga ta kohanime meelsamini käänaks, pidi ta hindama 5-pallisel Likerti skaalal, kui tuttav on talle eelküsitud koht. 1 tähendas seda, et katseisik pole antud kohast varem kuulnud, ning 5 tähendas seda, et vastaja on selle kohaga väga tuttav. Punktidele 2, 3 ja 4 ma definitsioone ei lisanud – see andis katseisikule suurema vabaduse hinnata, kui tuttav ta asulaga on. Sellest hinnanguküsimusest lähtuvalt kutsun neid katseisikuid, kes hindasid oma tuttavust 4 või 5 punkti vääriliseks, ühise nimetajaga *kohanimega paremini tuttavad*.

Näide 1. Katseosa näidis Häädemeeste kohta.

Häädemeeste

★ ... on väidetavalt nähtud ufosid.

Häädemeestes

Häädemeestel

★ Hinda, kui tuttav oled Häädemeeste alevikuga.

1 – pole sellest kohast kuulnud, 5 – olen selle kohaga väga tuttav

1   2   3   4   5

Töö raames analüüsisin 142 vastaja andmeid. Katset alustati kokku 196 korral, millest lõpuni vastati 145 korral. Lõpetatud katsetest analüüsisin omakorda 143 katseisiku vastuseid. 2 vastanut jäid valimist välja, et olla kindel vastanute taustainfo õigsuses: neist üks oli oma vanuseks märkinud 2, teine kirjutas oma sooks *murutraktor*. Vastanutest rääkisid emakeelena eesti keelt 141 inimest. Ülejäänud kahel vastajal oli kaks emakeelt: 1 vastaja puhul olid nendeks eesti ja vene, 1 vastaja puhul vene ja ukraina keel. Kuna mitme emakeelega katseisikuid oli vähe, jäi analüüsist välja vastaja, kelle emakeelte hulka ei kuulu eesti keel, ning eesti ja vene emakeelega vastaja liideti kokku teiste eesti emakeelsete kõnelejatega. Seega on analüüsis vaadeldavaid vastuseid 142.

Vastanutest olid 104 naised ning 38 mehed. Taustaküsimustikus pidid katseisikud märkima kõik Eesti maakonnad, kus nad üle viie aasta elanud on. Selle küsimusega tahtsin teada saada, kus katseisikud pikemalt elanud on, ning kuna *pikemalt* võib eri vanuses inimeste jaoks olla erinevalt tõlgendatav, asendasin selle 5 aastaga. Kuna erinevaid vastuseid tuli palju, eristan vastanuid selles analüüsis ainult selle põhjal, kas nad on Pärnu maakonnas elanud või mitte. 92 vastanut märkis, et nad on Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud ning 50 vastanut pole seda teinud. Murdekeeleskuse põhjal eristan analüüsis neid, kes mõnda murdekeelt oskavad ning neid, kes ei oska ühtegi murdekeelt. Vähemalt ühe murdekeele oskajaks märkis end 32 vastanut ning 110 ei oska ühtegi murdekeelt. 14 vastanut ei kasuta sageli ühtegi võõrkeelt, kuid sageli kasutab inglise keelt 113 ning vene keelt 47 vastanut. Ülejäänud keeli rääkisid katseisikud vähem: saksa keelt 8, prantsuse keelt 4 ning rootsi keelt 2 vastanut, seega on need keeled koondatud ühise nimetaja *muu* alla. Vanuse pidid kõik vastajad ise numbritena sisestama ning vanuse järgi on nad jagatud 15-aastastesse vahemikesse. Kuna katsest oodati osa võtma täisealisi, siis on esimene vanusekategorია väiksema vahega. Nii jagunesid vastajad

järgmistesse kategooriatesse: vanuserühmas 18–24 oli 39, vanuserühmas 25–39 oli 37, vanuserühmas 40–54 oli 34 ning vanuserühmas 55+ oli 32 vastajat. Kõrgeima omandatud haridustaseme märkimiseks oli 4 valikut: lõpetamata põhiharidus, põhiharidus, keskharidus ning kõrgharidus. Vastanutest oli 1 lõpetamata põhihariduse, 6 põhihariduse, 75 keskhariduse ning 60 kõrgharidusega. Kuna lõpetamata põhiharidusega vastanu osakaal oli väga väike, on tema vastused liidetud teiste põharidusega vastanutega kokku, nemad moodustavad rühma *põhiharidus või madalam*. Lõpetuseks uurisin vastajate keeleteadusliku tausta kohta: 17 vastajat olid keeleteadusliku taustaga ning 125 keeleteaduslik taustata.

Andmete analüüsimiseks jaotasin katses uuritud kohanimed nelja kategooriasse, suuresti järgides Peeter Pälli eeskuju 2020. aastal ilmunud koguteoses „Eesti murded ja kohanimed“. Esimese kategooria moodustavad järekomponendiga liitkohanimed, teise kategooriana käsitletakse kindla nimelõpuga kohanimed, kolmanda kategooria moodustavad *ste-*formandiga lõppevad kohanimed ning neljanda ehk viimase vaadeldakse kindla tunnusega kohanimed. Vaatluse aluseks on võetud katseisikute vastused selle põhjal, kui suur osa neist valis kohanime käänamiseks sisekohakäände. Tabelites esitatud teave on esitatud sisekohakäändest lähtuvalt, sest KNR-i järgi käänatakse töös uuritavaid kohanimed sisekohakäänete abil rohkem: töös uuritud kohanimede käänamisel kasutatakse 17 puhul ainult sisekohakäändeid, 6 puhul ainult väliskohakäändeid ning 2 puhul mõlemat kohakäänderühma. Näiteks Helenurme juures esinev 57% näitab seda, et 57% vastanutest valisid inessiivi ja 43% adessiivi. Iga kategooria tabelis on uuritava kohanime kohal esitatud see kohakäänderühm, millega seda KNR-i andmetel käänatakse. Kui KNR ütleb, et kohanime käänatakse sisekohakäänetega, on kohanime kohal S ning V siis, kui KNR-i andmetel käänatakse seda väliskohakäänetega. Osasid kohanimed käänatakse KNR-i andmetel mõlema kohakäänderühmaga, sellisel juhul on kohanime kohale märgitud S&V.

5. Katsetulemused ja järeldused

Selles peatükis jagan uuritud kohanimed kategooriatesse ning uurin nende käänamist erinevate katseisikutest moodustunud rühmade lõikes. Esimeses alapeatükis on vaatluse all järelkomponendiga liitkohanimed (Helenurme, Massiaru, Metsaküla, Metsapöole, Orajõe, Pulgoja ja Urissaare), teises alapeatükis kindla nimelõpuga (v.a *ste*-lõpulised) kohanimed (Eavere, Ikla, Libatse, Lindi, Majaka, Sindi, Tootsi), kolmandas alapeatükis *ste*-lõpulised kohanimed (Häädemeeste, Nepste, Tammiste, Võiste) ning neljandas alapeatükis kindla tunnusetu kohanimed (Jaagupi, Kabli, Niidu, Pulli, Reiu, Uulu, Võidu). Selles peatükis räägin tihtiipeale *tugevast üksmeelest* või *suuremast üksmeelest* – olgu see 2/3 (ehk 67% või rohkem) konkreetseesse rühma kuulunutest.

5.1. Järelkomponendiga liitkohanimed

Katses uurisin 7 järelkomponendiga liitkohanime käänamist. KNR-i järgi kasutatakse neist 4 puhul sisekohakäändeid ja need on Hele/**nurme**, Massi/**aru**, Metsa/**küla** ning Uris/**saare**. Palli (1976: 537) sõnul kasutatakse sisekohakäändeid *nurme-* ja *saare-*lõpuliste liitkohanimede puhul. Stolz ja Nintemann (2024: 137) ütlevad, et *nurme-*lõpuliste liitkohanimede puhul võib kohakäänderühm varieeruda, ent lisavad sisekohakäänetega käänatavate liitkohanimede hulka sellised kohanimed, mille järelkomponent on *-küla*. Järelkomponendiga *-aru* liitkohanimesid pole kohakäänderühma alusel Pall, Päll ega Stolz ja Nintemann eristanud. Väliskohakäändeid pakub KNR selliste 3 katses uuritud kohanimede kohta nagu Metsa/**poole**, Ora/**jõe** ja Pulg/**oja**. Nii *jõe-* kui ka *oja-*lõpulisid liitkohanimesid käänatakse Palli (1976: 537) sõnutsi väliskohakäänetega. Stolz ja Nintemann (2024: 137) toovad samuti välja, et väliskohakäänetega käänatakse liitkohanimesid, mille järelkomponent on *-jõe*, kuid *oja-*lõpulisid järelkomponente nad ei maini. Selliseid liitkohanimesid, mille järelkomponent on *-poole*, pole uuritud allikad kohakäänderühma alusel eristanud.

Katsetulemustest (tabel 1) eristub kõige selgemini Metsaküla, mille käänamiseks valisid kõik katseisikud sisekohakäände. Suurt üksmeelt on näha ka Orajõe käänamisel, mille puhul valiti sisekohakäänet 5% ehk valdav enamus (95%) otsustas selle puhul väliskohakäände kasuks. Tugev kalduvus oli eelistada üht kohakäänderühma teisele Massiaru, Metsapöole ja Urissaare käänamisel: Massiaru (80%) ja Urissaare (85%) käänamiseks valiti enamasti sisekohakääne, Metsapöole (83%) käänamiseks väliskohakääne. Tugevat üksmeelt polnud selliste kohanimede puhul nagu Helenurme ja Pulgoja. Helenurme käänamiseks valisid sisekohakäände 57% ning

Pulgoja käänamiseks 37% katseisikutest. Järelikult valis suurem osa vastanutest iga uuritud järelkomponendiga liitkohanime käänamisel selle kohakäänderühma, mis on esitatud ka KNR-is.

Tabel 1. Järelkomponendiga liitkohanime käänamine erinevate rühmade lõikes.

Kohakäänderühm KNR-i järgi		S	S	S	V	V	V	S
Järelkomponendiga liitkohanime		Helenuurme	Massiaru	Metsaküla	Metsapöole	Orajõe	Pulgoja	Urissaare
Sisekohakäänet kokku		57%	80%	100%	17%	5%	37%	85%
Sugu	mees	45%	68%	100%	24%	13%	42%	71%
	naine	62%	85%	100%	14%	2%	36%	89%
Sageli kasutatav võrkeel	inglise	55%	79%	100%	19%	6%	41%	81%
	vene	66%	79%	100%	13%	2%	23%	85%
	muu	25%	58%	100%	42%	17%	25%	50%
	ei kasuta	64%	86%	100%	14%	0%	29%	100%
Murdekeeleoskus	jah	56%	81%	100%	34%	3%	25%	72%
	ei	57%	80%	100%	12%	5%	41%	88%
Pärnumaal elanud vähemalt 5 aastat	jah	64%	93%	100%	5%	2%	45%	96%
	ei	44%	56%	100%	36%	10%	26%	64%
Haridus	põhi	29%	57%	100%	14%	0%	29%	86%
	kesk	57%	80%	100%	12%	3%	43%	88%
	kõrg	60%	83%	100%	7%	8%	32%	80%
Vanus	18-24	38%	62%	100%	33%	13%	44%	69%
	25-39	46%	86%	100%	8%	3%	51%	84%
	40-54	71%	88%	100%	12%	0%	32%	91%
	55+	78%	88%	100%	12%	3%	19%	97%
Keeleteaduslik taust	jah	41%	71%	100%	12%	0%	18%	76%
	ei	59%	82%	100%	18%	6%	40%	86%
Kohaga paremini tuttavad		63%	98%	100%	4%	0%	50%	98%

Järelkomponendiga liitkohanime käänamise osas valitses naiste seas üldiselt mõneti suurem üksmeel kui meeste seas (tabel 1). Peamiselt valisid nad sisekohakäände Helenuurme (62%), Massiaru (85%), Metsaküla (100%) ja Urissaare (89%) käänamiseks ning eelistasid väliskohakäändeid Metsapöole (86%), Orajõe (98%) ja Pulgoja (64%) puhul. Siit järeldub, et naiste eelistatud kohakäänderühmad kattusid KNR-i soovitustega rohkem. Mehed kaldusid samuti valima neid kohakäänderühmi, mida soovitas KNR, v.a Helenuurme puhul, mil suurem osa (55%) valis käänamiseks väliskohakäände. Suurt üksmeelt ei olnud soost olenemata seega Helenuurme ja Pulgoja kohakäänderühma valikul.

Sagedasti võrkeeli kasutavate vastanute kohakäänderühma eelistuse kohta ei saa kuigi suuri üldistusi teha, kuid ilmneb, et KNR-i soovitatud kohakäänderühmaga ühtivad kõige rohkem nende vastajate vastused, kes märkisid selle kriteeriumi alla vene keele või ütlesid, et nad ei kasuta sageli ühtegi võrkeelt (tabel 1). Nende kahe rühma seast oli ainus järelkomponendiga liitkohanime, mille käänamisel polnud tugevat üksmeelt, Helenuurme, mille käänamiseks valisid sageli vene keelt kasutavad katseisikud sisekohakäände 66%-l, ja need, kes võrkeeli sagedasti

ei kasuta, 64%-l kordadest. Kõige väiksem üksmeel valitses nende katseisikute seas, kes märkisid, et räägivad sageli muid võõrkeeli: nii valitses nende seas tugev üksmeel üksnes Helenurme (25%), Metsaküla (100%), Orajõe (17%) ja Pulgoja (25%) käänamisel.

Murdekeeleskuse alusel ei saa selles kategoorias üldistusi teha, sest see varieerus nimeti. Murdekeeleskajatest oli kohakäänderühma valikul tugev üksmeel Massiaru (81%), Metsaküla (100%), Orajõe (3%), Pulgoja (25%) ja Urissaare (72%) käänamisel (tabel 1). Nende katseisikute seas, kes märkisid, et ei oska ühtegi murdekeelt, valitses tugev üksmeel Massiaru (80%), Metsaküla (100%), Metsapöle (12%), Orajõe (5%) ja Urissaare (88%) käänamisel.

Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanute lõikes oli suurem kalduvus eelistada üht kohakäänderühma teisele, v.a Helenurme (64%) ja Pulgoja (45%) puhul (tabel 1). Nende katseisikute seas, kes pole Pärnu maakonnas (vähemalt 5 aastat) elanud, valiti Helenurme (44%) ja Massiaru (56%) käänamiseks mõlemat kohakäänderühma üsna võrdselt. Ülejäänud liitkohanimede käänamisel oli selles rühmas kalduvus eelistada seda kohakäänderühma, mille on esitanud ka KNR.

Need katseisikud, kes märkisid kõrgeimaks omandatud haridustasemeks põhihariduse, kaldusid selles kategoorias katsetulemuste põhjal eelistama rohkem väliskohakäändeid, erandiks Massiaru (57%), Metsaküla (100%) ja Urissaare (86%), mille puhul valiti rohkem sisekohakäändeid (tabel 1). Vastanud, kelle kõrgeim omandatud haridustase on keskharidus, eelistasid 5 kohanime puhul 7-st tugevalt üht kohakäänderühma teisele, eranditeks Helenurme (57%) ja Pulgoja (43%). Kõrgharidusega katseisikute seas valitses võrdlemisi tugev üksmeel kõikide järelkomponendiga liitkohanimede käänamisel kasutatava kohakäänderühma osas ning see klappis KNR-is öelduga, v.a Helenurme (60%) puhul.

Vanuserühmade lõikes ilmneb, et kõige sagedamini eelistati küsitud liitkohanimedid käänata väliskohakäänete abil noorimas ehk vanuserühmas 18–24, erandiks Massiaru (62%), Metsaküla (100%) ja Urissaare (69%) (tabel 1). Vanuselt teises rühmas ehk 25–39-aastaste seas valiti Helenurme ja Pulgoja käänamisel üpris võrdselt mõlemat käänderühma, sisekohakäände kasuks otsustati vastavalt 46%-l ja 51%-l kordadest. Kahes vanemas ehk vanuserühmades 40–54 ning 55+ oli iga kohanime puhul tugev kalduvus sõltuvalt nimest eelistada üht kohakäänderühma teisele. Kõige rohkem ebakõlasid oli niisamuti Helenurme ja Pulgoja käänamisel, kuid nooremate vanusegruppidega võrreldes tunduvalt vähem.

Helenurmet käännati sisekohakäändega vanuserühmas 40–54 71%-l kordadest ning vanuserühmas 55+ 78%-l kordadest, Pulgojat väliskohakäändetega 68%-l ning 81%-l kordadest.

Küsitud järelkomponendiga liitkohanimede käänamisel oli keeleteadusliku taustaga vastanute seas suurem tendents valida väliskohakääne ja nende seas valitses tugevam üksmeel kui keeleteadusliku taustata katseisikutel (tabel 1). Nii polnud keeleteadusliku taustaga katseisikute seas tugevat üksmeelt vaid Helenurme (41%) käänamisel, kuid keeleteadusliku taustata katseisikute seas polnud tugevat üksmeelt nii Helenurme (59%) kui ka Pulgoja (40%) käänamisel.

Üldiselt oli end kohanimega paremini tuttavaks hinnanud seas tugev üksmeel selle osas, kumma kohakäänderühmaga kohanime käännata, eranditeks Helenurme (63%) ja Pulgoja (50%) (tabel 1).

Katsetulemustest näib, et liitkohanimede käänamisel mängib järelkomponent ilmselt suuremat rolli kui denotaadi pindala (tabel 2), nagu on öelnud ka Pall (1976: 537). Nii valiti üksmeelselt Metsaküla käänamiseks sisekohakääne, ehkki see on küsitud liitkohanimelise asulatest pindala poolest väikseim (6,5 km²)¹¹, ja enamasti valiti sisekohakääne ka selles kategoorias pindalalt suurima ehk Urissaare (50,4 km²) käänamiseks. Uuritud järelkomponendiga liitkohanimedest, valiti väliskohakäänet kõige rohkem Orajõe käänamiseks, ehkki pindala suuruselt (22,2 km²) oli see Urissaare ja Massiaru (25,7 km²) järel kolmas.

Tabel 2. Järelkomponendiga liitkohanimeliste asulate pindala ja katseisikute sisekohakäände valik.

Kohakäänderühm KNR-i järgi	S	S	S	V	V	V	S
Järelkomponendiga liitkohanimi	Helenurme	Massiaru	Metsaküla	Metsapoole	Orajõe	Pulgoja	Urissaare
Sisekohakäänet valiti kokku (%)	57	80	100	17	5	37	85
Pindala (km ²)	8.2	25.7	6.5	9	22.2	6.7	50.4

¹¹ Kõik pindalad on pärit Maakatastrist (<https://www.kataster.ee/avaandmed/statistika>). (Vaadatud 08.04.2025)

5.2. Kindla nimelõpuga kohanimed

Katses uurisin 7 kindla nimelõpuga kohanime käänamist, kuid *ste*-topoformandiga lõppevaid kohanimedid käsitlen järgmises alapeatükis eraldi. Kindla nimelõpuga kohanimede kategooriast on Ea/**vere** ainus, mille formandi kohta on sellega tarvitatava kohakäänderühma kohta tehtud tähelepanekuid. Nimelt kasutatakse Palli (1976: 538) ja Pälli (2020: 276) järgi *vere*-formandiga lõppevate kohanimede puhul eelkõige sisekohakäändeid, leidub vaid üksikuid erandeid. Ka KNR-i järgi käänatakse Eavere küla sisekohakäänete abil. Päll (2020: 278–288) toob peale *vere*-formandi välja erinevaid kohanimedele liituvaid nimelõppe, selles peatükis on vaatluse all Ik/**la**, Liba/**tse**, Lindi, Maja/**ka**, Si/**ndi** ja Too/**tsi**. Kuna mõne antud kohanime puhul on raske eristada, kas tegemist on tüve osaga või (topo)formandiga, siis on selguse huvides selles alapeatükis esitatud kõik need katses uuritud kohanimed, mille lõpud on välja toonud Päll (2020: 278–288), v.a *ste*-lõpp. Sellest kategooriast on ainus kohanimi, mida käänatakse KNR-i järgi vaid väliskohakäänetega, Lindi. Majaka käänamiseks on KNR-is märgitud mõlemad kohakäänderühmad.

Saadud tulemustest (tabel 3) näib, et selles nimekategorias valiti kasutatavaks kohakäänderühmaks enamasti sisekohakääne ning seda Ikla (98%), Sindi (95%), Tootsi (92%), Eavere (92%) ja Libatse (87%) puhul. Kuna sisekohakäändeid valiti Majaka (42%) ja Lindi (41%) käänamiseks vähem, võib öelda, et nende käänamiseks eelistati pigem väliskohakäändeid.

Tabel 3. Kindla nimelõpuga kohanimedele käänamine erinevate rühmade lõikes.

Kohakäänderühm KNR-i järgi		S	S	S	V	S & V	S	S
Kindla nimelõpuga kohanimi		Eavere	Ikla	Libatse	Lindi	Majaka	Sindi	Tootsi
Sisekohakäänet kokku		92%	98%	87%	41%	42%	95%	92%
Sugu	mees	82%	95%	74%	61%	29%	89%	92%
	naine	95%	99%	91%	34%	47%	97%	91%
Sageli kasutatav võõrkeel	inglise	91%	97%	85%	47%	35%	96%	89%
	vene	96%	98%	87%	34%	45%	98%	98%
	muu	92%	92%	83%	67%	8%	92%	75%
	ei kasuta	93%	100%	86%	21%	57%	100%	100%
Murdekeeleskus	jah	66%	97%	78%	47%	22%	94%	88%
	ei	92%	98%	89%	39%	49%	95%	93%
Pärnumaal elanud vähemalt 5 aastat	jah	93%	99%	92%	29%	52%	99%	98%
	ei	86%	96%	80%	62%	30%	88%	80%
Haridus	põhi	86%	100%	71%	14%	29%	100%	100%
	kesk	91%	97%	87%	41%	43%	96%	93%
	kõrg	93%	98%	88%	43%	43%	93%	88%
Vanus	18-24	87%	92%	77%	56%	26%	92%	77%
	25-39	86%	100%	86%	35%	51%	89%	92%
	40-54	94%	100%	91%	35%	38%	100%	100%
	55+	100%	100%	94%	34%	56%	100%	100%
Keeteaduslik taust	jah	82%	94%	88%	47%	24%	100%	94%
	ei	93%	98%	86%	40%	45%	94%	91%
Kohaga paremini tuttavad		75%	100%	94%	32%	60%	96%	97%

Võrreldes meestega, oli naiste puhul selles kategoorias üldiselt suurem tendents valida sisekohakääne (tabel 3), v.a Lindi ja Tootsi käänamisel, mille puhul valisid mehed sisekohakäänet vastavalt 27% ja 1% võrra rohkem. Ainsad kohanimed sellest kategooriast, mille puhul ei olnud soo lõikes kohakäänderühma valikul tugevat üksmeelt, oli meeste puhul vaid Lindi (61%) ja naiste puhul Lindi (34%) ning Majaka (47%). Seega võiks öelda, et meeste seas oli selles kategoorias kohakäänderühma valiku osas tugevam üksmeel, sest nende puhul joonistus välja tugev kohakäänderühma eelistus 6 nime käänamisel 7-st, naiste seas oli tugev üksmeel kohakäänderühma valikul 5 nime käänamisel 7-st. Samas on üksmeel protsentuaalselt suurem naiste seas, v.a Tootsi käänamisel.

Sageli mõnd võõrkeelt kasutavate katseisikute kohakäänderühma eelistusi ei saa eriti üldistada, kuid tihedamini valisid nende kohanimedele käänamiseks sisekohakäände vastanud, kes ei kasuta sageli ühtegi võõrkeelt või kasutavad tihti vene keelt, erandiks Lindi, mille käänamiseks valiti sisekohakääne vastavalt 21%-l ja 34%-l kordadest (tabel 3). Üldiselt valitses kõikides sagedasti võõrkeelt kasutavates rühmades kohakäänderühma valikul tugev üksmeel. Tugevat üksmeelt kohakäändevalikul polnud vaid tihti muud võõrkeelt kasutavate Lindi (v.a muu võõrkeele kasutajate (67%) ja mitte ühtegi võõrkeelt sageli kasutavate vastanute seas (21%)) ning Majaka (v.a sagedasti muude võõrkeelte kasutajate (8%) seas).

Vastajad, kes ei oska ühtegi murdekeelt, valisid üldiselt sisekohakäändeid rohkem kui murdekeeleoskajad, erandiks Lindi (tabel 3). Eavere käänamisel tekkis kõige suurem ebakõla murdekeele oskajate seas: kui üldiselt valiti Eavere käänamiseks üpris üksmeelselt sisekohakääne, siis murdekeeleoskajad tegid seda vaid 66%-l kordadest.

Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud katseisikud valisid selles kategoorias rohkem sisekohakäändeid kui need, kes pole Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud, v.a Lindi (29%) puhul, mis on KNR-i järgi nendest nimedest ainus, mida käänatakse vaid väliskohakäänetega (tabel 3). Järelikult valisid nad üpris üksmeelselt Lindi käänamiseks väliskohakäände. Samas nendest katseisikutest, kes pole Pärnu maakonnas vähemalt 5 aastat elanud, valisid Lindi käänamiseks sisekohakäände 62% vastanutest. Ainus uuritud kohanimi sellest kategooriast, mille kohakäändevalikul polnud Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud katseisikute seas tugev üksmeel, oli Majaka (52%), mille käänamiseks kasutatakse KNR-i andmetel mõlemat kohakäänderühma. Samas oli ka nende seas, kes pole Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud, kohakäänderühma osas enamasti tugev üksmeel, v.a Lindi (62%) ja Majaka (52%) käänamisel.

Vastajate kõrgeima omandatud haridustaseme ja kohakäänderühma eelistuste vahel ei tundu selles kohanimede kategoorias otsest seost olevat. Kõige rohkem eelistasid sisekohakäändeid keskharidusega vastanud, seejärel kõrgharidusega ning kõige vähem põhiharidusega katseisikud (tabel 3). Seejuures nende katseisikute seas, kelle kõrgeim omandatud haridustase on põhiharidus, valitses iga selle kategoorias uuritud kohanime käänamisel kohakäänderühma osas tugev üksmeel. Tugevat üksmeelt polnud kesk- ja kõrgharidusega vastanute seas selliste kohanimede käänamisel nagu Lindi ja Majaka, mille puhul valiti sisekohakääne vastavalt 41%-l ja 43%-l ning 43%-l ja 43%-l kordadest. Mida kõrgem oli vastajate kõrgeim omandatud haridustase, seda tugevam oli üksmeel ühe kohakäänderühma osas selliste kohanimede käänamisel nagu Eavere, Libatse, Lindi ja Majaka. Seejuures käänasid need, kel kõrgeim omandatud haridustase on põhiharidus, Lindit kõige rohkem väliskohakäändega ning Ikla, Sindi ja Tootsi käänamiseks valisid kõik põhiharidusega katseisikud sisekohakäände.

Selles kategoorias kasvas üldiselt iga vanusegrupiga sisekohakäänete eelistamine, v.a Lindi käänamisel, mille puhul oli näha, et iga vanusegrupiga muutus väliskohakäände eelistamine selgemaks (tabel 3). Selget üksmeele tugevnemist kohakäänderühma valikul pole vanuserühma kasvades näha Majaka käänamisel. Eavere ja Sindi puhul on vastuolu üpris väike ja seda just nooremate vanuserühmade puhul. Vanimas vanusegrupis oli nimede käänamisel kohakäänderühma osas tugevaim üksmeel: kõik 55+ vanuses vastajad otsustasid Eavere, Ikla,

Sindi ja Tootsi käänamisel sisekohakäände kasuks. Tugevat üksmeelt kohakäänderühma osas pole ühegi vanuserühma lõikes Lindi ja Majaka käänamisel.

Keeleteadusliku tausta ja kohakäänderühma valiku vahel ei tundu selles kohanimekategorias olevat otsest seost (tabel 3), ent suurim erinevus esines Majaka käänamisel, mille puhul otsustasid sisekohakäände kasuks 24% keeleteadusliku taustaga ning 45% keeleteadusliku taustata vastanutest.

Valdavalt valitses end kohaga paremini tuttavateks hinnanute seas üpris tugev üksmeel: sisekohakäände valisid Ikla puhul kõik ehk 100%, Tootsi puhul 97%, Sindi puhul 97%, Libatse puhul 94%, Eavere puhul 75% ning Majaka puhul pisut vähem ehk 60% asulaga tuttavatest (tabel 3). Lindiga paremini tuttavad katseisikud valisid sisekohakäänet 32%-l kordadest ehk 68% selle asulaga end tuttavaks hinnanud vastanutest eelistasid väliskohakäänet, nagu ütleb ka KNR.

Selles kategoorias uuritud kindla nimelõpuga kohanimedega kohakäänderühma valiku ja nende haldusüksuste pindala vahel ei paista olevat seost (tabel 4). Pindala poolest selles kategoorias väiksemaid haldusüksuseid (Tootsi, 1,9 km²; Libatse, 4,9 km² ning Sindi, 5 km²) otsustas suurem osa vastanutest käänta sisekohakäänetega. Pindalalt suurim haldusüksus selles kategoorias on Majaka küla (23,3 km²), kuid selle käänamisel ei eristunud üks ja kindel kohakäänderühm. Samas on Lindi, mille puhul suurem osa vastanutest väliskohakäände kasuks otsustas, pindalalt mitmetest teistest selles kategoorias käsitletud denotaatidest suurem (14,7 km²).

Tabel 4. Kindla nimelõpuga kohanimedega asulate pindala ja katseisikute sisekohakäände valik.

Kohakäänderühm KNR-i järgi	S	S	S	V	S&V	S	S
Kindla nimelõpuga kohanimi	Eavere	Ikla	Libatse	Lindi	Majaka	Sindi	Tootsi
Sisekohakäänet valiti kokku (%)	92	98	87	41	42	95	92
Pindala (km ²)	14.8	13.4	4.9	14.7	23.3	5	1.9

5.3. *ste*-lõpulised kohanimed

Pall (1976: 538) on öelnud, et ehkki varem olid *ste*-lõpuliste kohanimedeh puhul sagedamini kasutusel sisekohakäänded, polnud see juba pea 50 aastat tagasi kuigi järjekindel. Järelikult ei saa teha üldistust selle kohta, milliseid *ste*-lõpulisi kohanimesid millise kohakäänderühma järgi kääntakse. Katses uurisin 4 *ste*-lõpulise kohanime käänamist ja need olid Häädemee/**ste**, Nep/**ste**, Tammi/**ste** ja Või/**ste**. KNR-i järgi kääntakse neist ainult sisekohakäänetega Nepstet ja Võistet, ainult väliskohakäänetega Häädemeestet ning mõlema kohakäänderühmaga Tammistet.

Katsetulemustest (tabel 5) selgus, et iga uuritud *ste*-lõpulise kohanime käänamisel eelistati üpris tugevalt üht või teist kohakäänerühma: käänamiseks valisid sisekohakäände Võiste puhul 96%, Tammiste puhul 91%, Nepste puhul 86% ning Häädemeeste puhul 18% vastanutest. Järelikult oli ainult Häädemeeste käänamisel tugev kalduvus valida väliskohakääne. Kuigi KNR-i järgi kasutatakse Tammiste käänamiseks mõlemat kohakäänderühma, otsustasid katseisikud suuresti sisekohakäände (91%) kasuks.

Tabel 5. *ste*-lõpuliste kohanimede käänamine erinevate rühmade lõikes.

Kohakäänderühm KNR-i järgi		V	S	S & V	S
<i>ste</i> - lõpuline kohanimi		Häädemeeste	Nepste	Tammiste	Võiste
Sisekohakäänet kokku		18%	86%	91%	96%
Sugu	mees	32%	87%	82%	89%
	naine	13%	86%	94%	98%
Sageli kasutatav võõrkeel	inglise	24%	84%	90%	94%
	vene	13%	77%	89%	96%
	muu	50%	83%	92%	92%
	ei kasuta	0%	100%	93%	100%
Murdekeeleoskus	jah	22%	84%	94%	94%
	ei	18%	86%	90%	95%
Pärnumaal elanud vähemalt 5 aastat	jah	5%	88%	96%	100%
	ei	56%	82%	80%	86%
Haridus	põhi	0%	71%	71%	71%
	kesk	17%	83%	89%	96%
	kõrg	22%	92%	95%	98%
Vanus	18–24	33%	77%	87%	87%
	25–39	14%	92%	86%	100%
	40–54	12%	82%	94%	97%
	55+	12%	94%	97%	100%
Keeleteaduslik taust	jah	35%	88%	82%	94%
	ei	16%	86%	92%	96%
Kohaga paremini tuttavad		9%	93%	95%	100%

Vastajate soo järgi ei saa kuigi suuri üldistusi teha. Mehed eelistasid Häädemeeste ja Nepste käänamisel sisekohakäändeid pisut rohkem kui naised, vastavalt 19% ja 1% võrra (tabel 5). Samas kasutasid naised sisekohakäändeid rohkem Tammiste ja Võiste käänamiseks, vastavalt 12% ja 9% võrra. Vaatamata sellele valitses mõlema soo lõikes tugev üksmeel iga selles kategoorias uuritud *ste*-lõpulise kohanimede kohakäändevaliku osas.

Võõrkeeli sageli kasutatavate katseisikute lõikes ei saa selles kategoorias üldistusi teha. Iga selles kategoorias uuritud *ste*-lõpulise nime kohakäänderühma puhul valitses tugev üksmeel, erandiks tihti muu võõrkeele kasutajad (tabel 5). Nendest valis 50% Häädemeeste käänamiseks sisekohakäände.

Selles kategoorias ei paista kohakäändevaliku ja murdekeeleoskuse vahel olevat otsest seost. Nii mõne murdekeele oskajate kui ka nende seas, kes ei oska ühtegi murdekeelt, valitses kohakäänderühma valikul tugev üksmeel (tabel 5).

Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud katseisikute seas oli uuritud *ste*-lõpuliste kohanimede käänamisel üpris tugev üksmeel ning seejuures klappisid need KNR-i järgi kasutatavate kohakäänderühmadega rohkem kui neil, kes pole Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud (tabel 5). Eriti paistab see välja Häädemeeste käänamisel, mille puhul valisid sisekohakäände 5% Pärnu maakonnas elanutest ning umbes pooled (56%) nendest, kes pole Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud. Teiste selles kategoorias uuritud *ste*-lõpuliste kohanimede käänamisel valitses tugev üksmeel olenemata sellest, kas katseisikud on Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud või mitte.

Selles kategoorias kasvas sisekohakäänete kasuks otsustamine kõrgeima omandatud haridustasemega (tabel 5). Kõige vähem valisid sisekohakäändeid selle kategooria kohanimede käänamiseks need vastanud, kelle kõrgeim omandatud haridustase on põhiharidus, seejuures nõustusid nad üksmeelselt Häädemeestet käänama väliskohakäänetega. Nepste, Tammiste ja Võiste käänamiseks kasutatava kohakäänderühma osas oli küll tugev, kuid mitte nii märgatav üksmeel, sest neid käänati sisekohakäänedega 71%-l kordadest.

Vanusegruppide lõikes valisid kõige rohkem väliskohakäändeid noorimad ehk katseisikud, kes on 18–24-aastased, v.a Häädemeeste puhul, mille käänamisel otsustasid neist 33% sisekohakäänete kasuks (tabel 5). Tugevaim üksmeel kõikide uuritud *ste*-lõpuliste kohanimede käänamisel oli vanimate vastajate seas ehk vanuserühmas 55+. Igas vanuserühmas oli selle kategooria kohanimede käänamisel tugev üksmeel valitava kohakäänderühma osas. Kõik vanusegrupid eelistasid Häädemeeste käänamiseks väliskohakäändeid ning Nepste, Tammiste ja Võiste käänamiseks sisekohakäändeid.

Keeleteadusliku tausta ja kohakäänderühma valiku osas ei tundu olevat otsest seost. Keeleteadusliku taustaga katseisikud valisid sisekohakäändeid Häädemeeste ja Nepste käänamiseks rohkem kui need, kel puudub keeleteaduslik taust (tabel 5). Tammiste ja Võiste käänamiseks kasutasid keeleteadusliku taustaga vastanud sisekohakäändeid vähem kui keeleteadusliku taustata katseisikud. Keeleteadusliku taustaga inimeste seas puudus tugev üksmeel Häädemeeste (35%) käänamiseks valitava kohakäänderühma osas. Keeleteadusliku taustata katseisikute seas valitses tugev üksmeel iga uuritud *ste*-lõpulise kohanime käänamiseks kasutatava kohakäänderühma osas.

Katseisikute seas, kes hindasid end küsitud *ste*-lõpuliste kohanimeliste asulatega paremini tuttavaks, valitses üpris tugev üksmeel: sisekohakäändeid valisid neist Häädemeeste puhul 9%, Nepste puhul 93%, Tammiste puhul 95% ning Võiste puhul kõik ehk 100% (tabel 5).

Katsetulemustest näib, et uuritud *ste*-lõpuliste kohanimede käänamisel valitava kohakäänderühma ning haldusüksuste pindala võib olla mõningane seos (tabel 6). Seda seetõttu, et pindalalt selles kategoorias väikseimat ehk Häädemeestet (4,0 km²) käänati üpris üksmeelselt väliskohakäänetega ning suurimat ehk Nepstet (48,2 km²) sisekohakäänetega. Samas võib kokkulangevus olla juhuslik, sest Võiste (7,2 km²) ja Tammiste (11,2 km²) käänamisel oli sisekohakäände valiku osas tugevam üksmeel, kuigi pindalalt pole need Häädemeestest eriti palju suuremad.

Tabel 6. *ste*-lõpuliste kohanimedega asulate pindala ja katseisikute sisekohakäände valik.

Kohakäänderühm KNR-i järgi	V	S	S&V	S
<i>ste</i> - lõpuline kohanimi	Häädemeeste	Nepste	Tammiste	Võiste
Sisekohakäänet valiti kokku (%)	18	86	91	96
Pindala (km ²)	4	48.2	11.2	7.2

5.4. Kindla tunnusetu kohanimed

Kindla tunnusetu kohanimede kategooriasse liigitasin need uuritud kohanimed, mille lõppe polnud Päll (2020: 278–288) välja toonud. Selliseid kohanimesid oli katses 7. Neist 6 ehk Jaagupi, Kabli, Niidu, Reiu, Uulu ja Võidu puhul kasutatakse KNR-i järgi sisekohakäändeid ning 1 ehk Pulli käänamisel väliskohakäändeid. Katsetulemustest ilmnes, et ka Pulli küla käänamisel eelistati sisekohakäändeid, ehkki KNR-i järgi käänatakse seda vaid väliskohakäänete abil.

Kindla tunnusetu uuritud kohanimede käänamisel valitses kohakäänderühmade valimisel enamasti üpris tugev üksmeel: katseisikud valisid sisekohakäände Uulu puhul 97%-l, Jaagupi puhul 95%-l, Kabli puhul 92%-l ning Reiu puhul 81%-l kordadest (tabel 7). Mõnevõrra väiksem, kuid siiski tugev üksmeel kasutatava kohakäänderühma puhul esines Võidu (76%) ja

Pulli (69%) käänamisel. Niidu (51%) käänamiseks valisid katseisikud kohakäänderühma üpris võrdselt, ent sisekohakäänete kasuks otsustati veidi rohkem.

Tabel 7. Kindla tunnusetu kohanime käänamine erinevate rühmade lõikes.

Kohakäänderühm KNR-i järgi	S	S	S	V	S	S	S
Kindla tunnusetu kohanimi	Jaagupi	Kabli	Niidu	Pulli	Reiu	Uulu	Võidu
Sisekohakäänet kokku	95%	92%	51%	69%	81%	97%	76%
Sugu	mees	87%	82%	50%	55%	61%	55%
	naine	98%	95%	51%	74%	88%	84%
Sageli kasutatav võõrkeel	inglise	93%	91%	48%	67%	96%	72%
	vene	100%	96%	47%	79%	89%	83%
	muu	92%	92%	42%	75%	50%	75%
	ei kasuta	100%	86%	50%	64%	79%	93%
Murdekeeleskus	jah	91%	91%	44%	72%	100%	78%
	ei	96%	92%	53%	68%	85%	75%
Pärnumaal elanud vähemalt 5 aastat	jah	100%	98%	55%	73%	100%	90%
	ei	88%	80%	42%	62%	46%	50%
Haridus	põhi	100%	57%	43%	29%	71%	71%
	kesk	95%	92%	53%	67%	87%	76%
	kõrg	95%	95%	48%	77%	75%	77%
Vanus	18–24	85%	79%	46%	49%	69%	59%
	25–39	97%	95%	54%	62%	78%	78%
	40–54	100%	94%	50%	82%	88%	79%
	55+	100%	100%	53%	87%	91%	91%
Keeleteaduslik taust	jah	94%	100%	47%	65%	100%	71%
	ei	95%	90%	51%	70%	81%	77%
Kohaga paremini tuttavad	100%	100%	83%	80%	99%	100%	94%

Selles kategoorias eelistasid iga uuritud kohanime käänamisel naised sisekohakäändeid mõnevõrra rohkem kui mehed, eriti paistab see välja Pulli (19%), Reiu (27%) ja Võidu (29%) puhul (tabel 7). Seejuures oli naiste seas selles kategoorias uuritud kindla tunnusetu kohanime käänamiseks kasutatava kohakäänderühma osas väga suur üksmeel, tugevat üksmeelt polnud vaid Niidu (51%) käänamisel. Seevastu valitses meeste seas tugev üksmeel vaid Jaagupi (87%), Kabli (82%) ja Uulu (92%) käänamisel.

Sageli võõrkeeli kasutavate katseisikute lõikes kasutasid sisekohakäändeid uuritud kindla tunnusetu kohanime käänamisel kõige rohkem need, kes kasutavad tihti vene keelt (tabel 7). Üpris suur üksmeel valitses kohakäänderühma osas ka nende vastanute seas, kes ei kasuta sageli ühtegi võõrkeelt. Sellest rühmast paistab eriti välja Reiu käänamine, mille puhul valisid pooled muude võõrkeelte sagedastest kasutajatest sisekohakäände. Inglise ja vene keelt sageli kasutavate ning nende seas, kes ei kasuta tihti ühtegi võõrkeelt, valitses Reiu käänamisel suurem üksmeel – sisekohakäänet valiti vastavalt 80%-l, 89%-l ning 79%-l kordadest. Tugevat üksmeelt polnud võõrkeelte kasutamise lõikes Niidu puhul üheski rühmas, Reiu (50%) puhul muude võõrkeelte kasutajate seas ning Pulli (64%) puhul võõrkeelte mittekasutajate seas.

Katseisikud, kes märkisid end vähemalt ühe murdekeele oskajaks, valisid enamasti sisekohakäändeid vähem, v.a Pulli, Uulu ja Võidu käänamisel, mille puhul otsustasid nad sisekohakäänete kasuks pisut rohkem kui need, kes ei oska ühtegi murret (tabel 7). Nii murdekeeleoskajate kui ka mitteoskajate seas valitses kohakäänderühma valikul tugev üksmeel, erandiks Niidu, mille käänamiseks valiti sisekohakäändeid vastavalt 44% ja 53%.

Pärnu maakonnas vähemalt 5 aastat elanud vastajate seas valitses kohakäänerühma valikul enamasti üpris tugev üksmeel: sisekohakäände kasuks otsustasid neist Jaagupi, Reiu ja Uulu käänamisel 100%, Kabli käänamisel 98%, Võidu käänamisel 90% (tabel 7). Mõnevõrra väiksem, kuid siiski tugev üksmeel oli nende seas Pulli (73%) käänamisel. Niidu oli ainus selles kategoorias uuritud kindla tunnusega kohanimi, mille käänamise osas polnud Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanute seas tugevat üksmeelt. Need, kes pole Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud, valisid sisekohakäändeid üpris üksmeelselt Uulu (90%), Jaagupi (88%) ja Kabli (80%) käänamiseks. Vähem üksmeelt oli nende seas Pulli (62%), Võidu (50%), Reiu (46%) ja Niidu (42%) käänamisel.

Kõrgeima omandatud haridustaseme lõikes valisid sisekohakäändeid kõige rohkem keskkharidusega katseisikud, ent vahe pole suur kõrgharidusega katseisikutega võrreldes (tabel 7). Selles rühmas valisid sisekohakäändeid kõige vähem, ja seda üsna märkimisväärselt, need vastajad, kelle kõrgeim omandatud haridustase on põhiharidus, erandiks Jaagupi käänamine. Võrreldes teiste selles kategoorias uuritud kohanimedega, oli põhiharidusega vastajate seas oluliselt väiksem tendents Pulli käänamiseks valida sisekohakäände (29%), kuid kesk- ja kõrgharidusega katseisikud tegid seda vastavalt 67%-l ning 77%-l kordadest. Kõrgeima omandatud haridustaseme lõikes polnud üheski rühmas tugevat üksmeelt Pulli käänamiseks kasutatava kohakäänderühma valiku osas. Tugev üksmeel puudus ka Kabli (57%) käänamisel, aga seda ainult nende seas, kes märkisid enda kõrgeimaks omandatud haridustasemeks põhihariduse.

Sisekohakäänete eelistus kasvas vanuserühmaga pea iga uuritud kindla tunnusega kohanimede käänamisel ning peaaegu iga uuritud kindla tunnusega kohanime käänamiseks kasutatava kohakäänderühma osas valitses tugev üksmeel (tabel 7). Nii moodustas noorim vanuserühm ehk 18–24-aastased katseisikud ainsa rühma, kes eelistasid Pulli käänamisel kasutada väliskohakäänete, nii nagu ütleb ka KNR, sest sisekohakäände kasuks otsustasid neist 29%. Väikesed ebakõlad tekkisid sellega seoses Kabli, Niidu ja Uulu käänamisel, mille puhul valis vanuserühm 25–39 sisekohakäändeid veidi rohkem kui vanuselt järgmine vanuserühm.

Vanima vanuserühma seas valitses tugevaim üksmeel ja nii valisid nad sisekohakäände Jaagupi, Kabli ja Uulu käänamiseks 100%-l kordadest, Reiu ja Võidu käänamiseks 91%-l kordadest ning Pulli käänamiseks 87%-l kordadest. Niidu käänamisel, nagu ka teistes vanuserühmades, jagunes kohakäänderühma valik üpris pooleks.

Keeleteadusliku tausta ja kohakäänderühma valiku osas uuritud kindla tunnusega kohanimede puhul otsest üldistust teha ei saa (tabel 7). Keeleteadusliku taustaga katseisikud valisid Jaagupi, Niidu, Pulli ja Võidu käänamiseks sisekohakäändeid veidi vähem kui need, kel pole keeleteaduslikku tausta. Küll aga on märkimisväärne see, et sisekohakäände kasuks otsustasid Kabli ja Uulu käänamisel kõik keeleteadusliku taustaga vastanud, keeleteadusliku taustata inimesed tegid seda 90%-l ning 97%-l kordadest.

Üldiselt oli katseisikute seas, kes hindasid end küsitud kindla tunnusega kohanimeliste asulatega paremini tuttavaks, kohakäänderühma valikul väga tugev üksmeel (tabel 7). Nii valisid neist sisekohakäände Jaagupi, Kabli ja Uulu käänamiseks 100%, Reiu käänamiseks 99%, Võidu käänamiseks 94%. Veidi vähem, ent siiski üksmeelselt käänasid nad sisekohakäänedega Niidu (83%) ja Pulli (80%) küla.

Uuritud kindla tunnusega kohanimede kohakäänderühma valiku ja nende haldusüksuste pindala vahel ei tundu olevat seost (tabel 8). Selles kategoorias suurima pindalaga Niidut (25,1 km²) käänasid sisekohakäände abil 51% katseisikutest ja natuke väiksemat, Võidut (22,5 km²) käänati sisekohakäänedega oluliselt rohkem (76%). Väikseima pindalaga sellest kategooriast oli Jaagupi, pindalaga 1,6 km², kuid selle käänamise osas sisekohakäänede abil valitses väga tugev üksmeel. Pindalalt järgmine oli Pulli (4,1 km²), mille käänamisel otsustasid sisekohakäände kasuks 69% vastanutest.

Tabel 8. Kindla tunnusega kohanimeliste asulate pindala ja katseisikute sisekohakäände valik.

Kohakäänderühm KNR-i järgi	S	S	S	V	S	S	S
Kindla tunnusega kohanimi	Jaagupi	Kabli	Niidu	Pulli	Reiu	Uulu	Võidu
Sisekohakäänet valiti kokku (%)	95	92	51	69	81	97	76
Pindala (km ²)	1.6	6.1	25.1	4.1	13.9	6.3	22.5

6. Arutelu

Selles töös uurisin 25 Pärnumaa kohanime käänamist ning nende kõigi kohta on KNR-is andmed selle kohta, mis kohakäänderühma järgi neid kääntakse. Kuna katses oli kaks sellist kohanime, Majaka ja Tammiste, mille puhul kasutatakse KNR-i järgi mõlemat kohakäänderühma, siis nende osas ei saa öelda, kuivõrd katseisikute eelistused KNR-iga kattuvad. Majaka käänamisel oli näha, et kohakäänderühm tõesti varieerub, kuid Tammiste puhul otsustasid sisekohakäände kasuks 91% katses osalenutest. Ülejäänud 23 kohanimest eelistati 22 puhul sama kohakäänderühma, mis on kajastatud KNR-is. Ainus katses uuritud kohanimi, mille kohakäänderühm erines KNR-is esitatust, on Pulli. KNR-i andmetel kääntakse seda väliskohakäänete abil, kuid 69% kõikidest katseisikutest ja 80% Pulliga paremini tuttavatest valisid selle käänamiseks sisekohakäände. Kuigi üldiselt valisid kohakäändevaliku katses osalenud suuremas osas sama kohakäänderühma, mis on esitatud KNR-is, tuli välja ka selliseid kohanimesid, mille puhul saaks KNR-i andmeid kohendada. Katsetulemusest ilmneb, et ehkki KNR-i järgi kasutatakse nende käänamisel vaid üht kohakäänderühma, käänavad kohalikud mõlema kohakäänderühma abil üsna tasavägiselt Helenurme ja Pulgoja küla. Kui arvestada sisse ka nende katseisikute vastuseid, kes ei hinnanud end kohaga tuttavaks, saaks KNR-is täpsustada veel Niidu ja Lindi kohakäänderühma.

Sugu ei paista uuritud kohanimedele puhul valitava kohakäänderühma osas olevat mõjuvaim faktor. Samas ilmnes tööst, et tavaliselt oli naiste seas kohanimedele käänamisel kasutatava kohakäänderühma osas tugevam üksmeel ning seejuures kattusid need KNR-i andmetega rohkem kui meeste puhul. Ehkki ilmnes väike erinevus, võib see olla tingitud sellest, et katsest võttis rohkem osa naisi (104) kui mehi (38). Pole välistatud võimalus, et kui meessoost katseisikuid oleks olnud rohkem, oleksid katsetulemused soo lõikes olnud hoopis teistsugused.

Tööst ilmnes, et sagedasti võõrkeeli kasutavatest katseisikutest, oli kohakäänderühma valikul kõige tugevam üksmeel nende seas, kes kasutavad sageli vene keelt või ei kasuta tihti ühtegi võõrkeelt, ja tavaliselt eelistasid nad uuritud kohanimedele puhul sama kohakäänderühma, mis on esitatud KNR-is. Samas on kohanimedele käänamisel vastanute valikute eristamine sageli kasutavate võõrkeelte põhjal probleemne, sest erinevas vanuses inimeses vanused kasutavad sageli erinevaid võõrkeeli. Nii oli selles katses pidevalt inglise keelt kasutavate vastanute keskmine vanus 35 aastat (mediaanvanus 28 aastat), vene keele puhul 48 (mediaanvanus 53 aastat), muu võõrkeele puhul 31 aastat (mediaanvanus 25 aastat) ning nende katseisikute, kes

sageli võõrkeeli ei kasuta, 58 aastat (mediaanvanus 55,5 aastat). Kuna siit ilmneb, et katses osalenud inglise keele ja muude keelte sagedased kasutajad on nooremad kui vene keele sagedased kasutajad või need, kes ei kasuta tihti ühtegi võõrkeelt, ei ole selge, kas kohakäänderühma eelistused on tingitud vaid vastajate vanusest või on oma roll ka sagedasel võõrkeelekasutusel. Nagu öeldud, olid inglise ja muude võõrkeelte sagedased kasutajad nooremad ning nende üksmeel kohakäändevaliku osas polnud niivõrd tugev. Niisiis jääb mõneti selgusetuks, kas kohanimede käänamisel on kohakäänderühma valikul suurem tegur vanus või sage kokkupuude võõrkeeltega, ehkki üksmeele tugevnemist kohakäänderühmade valikul oli üpris hästi näha pea iga uuritud kohanime käänamisel. Võimalik on ka see, et keelekasutus muutubki ajas varieeruvamaks ehk hetkel katses osalenud noorima vanuserühma kohakäänderühma valik võib ka vanemas eas rohkem varieeruda.

Tundub, et mõne murdekeele oskamine ei ole kohanimede käänamiseks valitava kohakäänderühma osas kuigi suur faktor. Ainus tähelepanek murrete ja kohanimede käänamise osas tuli välja Eavere käänamisel, mille puhul valiti igas rühmas üpris tugeva üksmeelega sisekohakääne, ent murdekeeleoskajatest valisid selle kohanime käänamiseks sisekohakäände vaid 66%. Samas tundub see olevat pigem juhuslik, sest nende katseisikute, kes märkisid end mõne murde oskajaks, vallatavad murdekeeled olid erinevad. Selleks, et aru saada, kas erinevates murretes käänatakse *vere*-lõpulisi kohanimesisid erinevalt, tuleks neid põhjalikumalt uurida.

Maakondade osas ilmnes, et need, kes on Pärnumaal 5 aastat elanud, moodustavad kohakäänderühma valiku osas üldiselt väga tugeva üksmeelega rühmi. Järelikult võiks eeldada, et kohanimede käänamisel selleks sobiva kohakäänderühma valimine võib juhtuda ka siis, kui ei olda koha(nime)ga küll tuttav, kuid elatakse selle lähedal. Selle rühma puhul ainsateks eranditeks, mille käänamisel ei tekkinud vähemalt 5 aastat Pärnu maakonnas elanutel kohakäänderühma osas tugevat üksmeelt, olid Helenurme (64%), Majaka (55%), Niidu (55%) ja Pulgoja (45%). Arvatavasti polnud nende nimede puhul kohakäänderühma valik kuigi üksmeelne, sest kõik nendest neljast seostuvad mingisuguse objektiga. Ilmselt lähtuti kohakäänderühma valikul sellest, mis suhet objektiga tuntakse, liitkohanimede puhul võeti aluseks eeldatavasti järelokponent, s.o nurm ja oja. Kuigi majakat kui ehitist käänatakse asumisele viidates üldiselt sisekohakäänetega, käänatakse Majakat kui kohanime KNR-i andmetel mõlema kohakäänderühmaga. Niidu kui objekti puhul kasutatakse asumisele viidates üldiselt väliskohakäändeid, sest see seostub maapinnaga, mille sees üldiselt ei olda. Võimalik,

et viimase kahe puhul on osade inimeste jaoks tähtis eristada objekti ja denotaati, st kohanime käänata objektist erineva kohakäänderühmaga.

Kõrgeima omandatud haridustaseme ja kohakäänderühma valiku osas ei paista olevat erilist seost. Küll aga ilmnes, et kõige väiksem üksmeel oli nende katseisikute seas, kelle kõrgeim omandatud haridus on põhiharidus. Võiks arvata, et siinkohal on tegemist asjaoluga, et nemad on seejuures ühed noorematest katseisikutest, kuid kuna nende keskmine vanus on 31 aastat (mediaanvanus 24), siis ei saa olla asi vanuses. Katseisikute, kelle kõrgeim omandatud haridustase oli keskharidus, vastused kattusid suurel määral kõrgharidusega vastanute eelistustega.

Keeleteaduslikul taustal ja kohanimede käänamisel kasutatava kohakäänderühma valikul ei paista selle töö raames läbi viidud katse tulemuste põhjal olevat seost. Tugev üksmeel erines kohanimede lõikes ning seega ei saa välja tuua isegi nimetüüpe, mille puhul keeleteadusliku tausta olemasolu kohakäänderühma valikut mõjutab.

Vaieldamatult tugevaima üksmeelega rühma pea iga uuritud kohanime kohakäänderühma valikul moodustasid need, kes hindasid end kohanimedega paremini tuttavaks. Järelikult on kohalikel (või kohaga paremini tuttavatel) kohanime käänamiseks välja kujunenud kindel kohakäänderühm. Pulli oli ainus katses uuritud kohanimi, mille puhul lahkesid KNR-i andmed paljude kohanimega paremini tuttavate kohakäänderühma valikust: 70% kohaga tuttavatest valisid selle käänamiseks sisekohakäände, ent KNR-i järgi käänatakse seda ainult väliskohakäänetega. Kohanimed, mille puhul ei osutunud paremini tuttavate üksmeel kohakäänderühma osas nii tugevaks, olid Helenurme (63%), Majaka (60%) ja Pulgoja (50%). Arvatavasti oli nende kohanimede käänamisel probleemne see, et need nimed (ja nende järelkomponendid) seostusid reaalse objektidega, millega saab samuti kohasuhet tunda.

Ronström (2011: 236) on välja toonud, et rootsi keeles on haldusüksuse suurus üks teguritest, mis mõjutab seda, kas kohaga tuntakse SEES- või PEAL-suhet. Samuti on van Riemsdijk ja Huybregts (2007: 11) välja pakkunud võimaluse, et suuremate linnadega tuntakse SEES-suhet, väiksematega PEAL-suhet. Selle uurimuse raames ei paistnud kohanime käänamisel tarvitatava kohakäänderühma ja haldusüksuse pindala vahel seost olevat. Ainus uuritud kategooriatest, mille puhul saaks vastupidise argumendi tuua, on *ste*-lõpulised kohanimed. Küll aga tundub sealne kokkulangevus pigem juhuslik: väikseima käänamiseks valiti rohkem väliskohakäänet ja suurima käänamiseks sisekohakäänet, kuid tugevaim üksmeel

kohakäänderühma valikul oli siiski suuruselt nende kahe pindala vahele jäänud haldusüksuste *ste-lõpulist* kohanimede käänamisel. Arvatavasti ei tule koha suuruse olulisus kohakäänderühma valikul välja nii väikeste asulate puhul, kui seda olid töös uuritud kohanimedega seotud haldusüksused. Võimalik, et ilmsem seos tuleb välja siis, kui uurida näiteks linnade käänamisel kasutatavaid kohakäänderühmi. Samas pole võimatu ka see, et eesti keeles ei mängi haldusüksuse suurus kohanime käänamisel rolli.

Siinkohal tasuks lähemalt vaadelda kohakäändevalikut selliste kohanimede käänamisel, mille puhul ei olnud katseisikute seas tugevat üksmeelt kindla kohakäänderühma osas. Suure osa sellistest uuritud kohanimedest moodustavad need nimed, mis võivad seostuda mingisuguste reaalseste objektidega.

Ehkki KNR-i järgi käänatakse Helenurmet vaid sisekohakäänetega on võimalik, et Helenurme käänamisel ei eristunud sisekohakäänete valik nii selgelt, sest kui rääkida nurmest kui 'aasast', mõistetakse selle kui objektiga eelkõige PEAL-suhet, mis võib tingida väliskohakäänete kasutamise. Samas ehkki Pall (1976: 537) ütles, et liitkohanimed, mille järelkomponent on *-nurme*, käänatakse sisekohakäänetega, märkisid Stolz ja Nintemann (2024: 137), et *nurme-lõpulist* liitkohanimede puhul võibki kohakäänderühm varieeruda. Nolte (2011: 52) järgi käänatakse soome keeles veega seotud kohanimed tihti väliskohakäänetega. Katses uurisin kaht liitkohanime, mille järelkomponent viitab veekogule, Orajõe ja Pulgoja. KNR-i järgi käänatakse neid mõlemaid väliskohakäänetega. Orajõe käänamisel oli väliskohakäände valikul tugev üksmeel, kuid Pulgoja käänati palju ka sisekohakäänetega. Võib-olla on oluline asula suurus: Pulgoja on üks väiksematest katses küsitud liitkohanimelistest haldusüksustest (6,7 km²). Samas võib see viidata ka asjaolule, et veekogudest rääkides on oluline semantiline eristus: kas ollakse oja peal (näiteks veelind selle peal) või oja sees (näiteks seal elavad kalad).

Kuna katses esinesid kohanimed juhuslikus järjekorras, on võimalik, et osad katseisikud nägid samasuguse *-ndi* lõpuga Sindit enne Lindit – pole võimatu, et see tekitas neis suuremat tendentsi valida Lindi käänamiseks sisekohakääne, sest Sindit käänati sisekohakäänetega üpris üksmeelselt. Majaka küla võib seostuda majaka kui 'ehitisega', mille puhul käänatakse seda asumisele viidates üldiselt sisekohakäänetega, sest majaka peal asumine viitaks sellele, et ollakse näiteks selle katusel. Samas ei ole see kuigi tõenäoline, sest sisekohakäände valisid Majaka käänamiseks vähem kui pooled vastanutest.

KNR-i järgi käänatakse Niidut vaid sisekohakäänetega, kuid katses kasutati Niidu käänamiseks mõlemat kohakäänderühma üsna võrdselt, v.a kohaga paremini tuttavad, kellest 83% otsustasid sisekohakäände kasuks. On võimalik, et siinkohal mängib rolli niit kui 'aas' või 'rohtunud maa-ala', mille puhul viidatakse asumisele üldiselt väliskohakäänetega, sest see seostub maapinnaga, mille sees üldiselt ei olla.

Kokkuvõte

Selle bakalaureusetöö eesmärk oli anda ülevaade selle kohta, kuidas eesti keeles kohanimesisid käänatakse ning millest võib kohakäänderühma valik sõltuda. Uurimuse raames viisin läbi veebipõhine sunnitud valiku katse 25 Pärnumaa kohanimega, mille puhul analüüsisin 142 vastajalt saadud andmeid. Siinkohal esitan püstitatud uurimusküsimuste tulemused.

Kas ja kui jah, siis millised sotsiaalsed taustategurid mõjutavad kohakäänderühma valikut?

Analüüsitud katsetulemusest ilmnes, et kohanimede käänamisel valitava kohakäänderühma puhul on tähtsaimad sotsiaalsed taustategurid elukoht ja vanus. Kuna katses eristasin elukoha osas neid, kes on Pärnumaal vähemalt 5 aastat elanud ja neid, kes seda teinud pole, siis tugevam üksmeel kohakäänderühma osas oli nende seas, kes on Pärnumaal pikemalt elanud. See võib olla võimalik seetõttu, et ehkki inimene pole teadlikult kohanimega tuttav, võib see ja selle käänamisel kasutatav kohakäänderühm olla tema alateadvuses. Katseisikute vanuse ja nende kohanimede käänamisel kasutatava kohakäänderühma valiku puhul oli näha, et tugevaim üksmeel valitseb vanemate katseisikute seas. Võimalik, et vanemate inimeste jaoks on kohanimede käänamiseks kasutatav kohakäänderühm ajaga paremini kinnistunud. Samas pole võimatu ka see, et kohanimede käänamine muutub ajaga, sest kõige rohkem varieeruvust kohakäänderühmade osas oli noorima vanuserühma ehk 18–24-aastaste vastustes. Katsetulemusest ilmnes küll, et soo lõikes on kohanimede käänamisel naiste seas suurem kalduvus eelistada üht kohakäänet teisele, ent erinevused meeste ja naiste puhul pole niivõrd suured, et sugu kohanimede käänamisel oluliseks mõjutajaks lugeda. Niisamuti pole kuigi kindel seos võõrkeelte sageda kasutamise ja kohanimede käänamisel kasutatava kohakäänderühma vahel. Seda seetõttu, et katses osalenud, kes märkisid, et kasutavad tihti vene keelt või ei kasuta sageli ühtegi võõrkeelt, on vanemad kui need, kes kasutavad tihti inglise keelt või muud võõrkeelt. Seega on sarnased eelistused nii vanuserühmade kui ka sageli kasutavate võõrkeelte põhjal moodustatud rühmade tulemuste lõikes.

Kas nende seas, kes on kohaga paremini tuttavad, valitseb tugevam üksmeel kohakäänderühma osas, ja kas see kattub KNR-is öelduga?

Kohakäändevaliku katses palusin vastajatel 5-pallisel skaalal hinnata seda, kui tuttavad nad küsitud kohaga on. Kohaga paremini tuttavate alla arvestasin need, kes hindasid enda tuttavust kohaga vähemalt 4 palli vääriliseks. Saadud tulemustest ilmneb, et kõikide moodustatud

rühmade seast oli tugevaim üksmeel nende seas, kes end kohaga paremini tuttavaks hindasid. Samas tuli välja, et 70% end Pulli külaga tuttavaks hinnanutest valisid selle käänamiseks sisekohakäände, kuid KNR-i andmetel kasutatakse selle käänamiseks vaid väliskohakäändeid. Kohaga paremini tuttavad valisid küll teiste kohanimede käänamiseks samu kohakäänderühmi, mis on kajastatud KNR-is, kuid Helenurme, Majaka ja Pulgoja puhul polnud eristus kohakäänderühmade vahel kuigi suur.

Kas haldusüksuse pindala mõjutab kohakäänderühma valikut?

Näib, et uuritud kohanimede käänamisel ei mänginud asulate suurus kuigi suurt rolli, pigem olid kokkulangevused suurema asula ja sisekohakäände valiku vahel juhuslikud. Seda võib näiteks kinnitada asjaolu, et Metsaküla (pindalaga 6,5 km²) käänamiseks valisid kõik katseisikud sisekohakäände, ent pea neli korda suurema pindalaga (25,1 km²) Niidu küla käänamiseks valiti mõlemat kohakäänderühma üpris võrdselt, ehkki KNR-i järgi käänatakse Niidut vaid sisekohakäänete abil. Samas on võimalik, et seos haldusüksuse pindala ja kohakäänderühma valiku osas tuleks paremini välja siis, kui vaadelda küladest suuremaid haldusüksusi, näiteks väiksemaid ja suuremaid linnu.

Katsetulemusi analüüsisides tekkis mõningaid mõtteid, kuidas käesolevat uurimust edasi arendada saaks. Selleks, et täpsemalt aru saada, mis kohanimede käänamisel kohakäänderühma valikut mõjutab, tasuks seda teemat kitsama fookusega edasi uurida. Näiteks võiks edasi uurida selliseid liitkohanimedid, mille järelkomponendi all võidakse mõista objekti ning seejuures kohakäänderühma valikul lähtuda kohasuhtest, mis tekib objektiga, selles uurimuses näiteks Hele/nurme. Samuti võiks lähemalt uurida kohakäändevalikut kohanimede käänamisel inimese soo, sagedasti kasutatavate võõrkeelte ning vanuse olulisust ja seejuures teha seda selliste statistiliste meetoditega, et saaks korraga arvesse võtta kõiki tegureid. Kui tahta lähemalt uurida, mis seos on kohakäänderühmade valikul ja haldusüksuste suurustel, tuleks vaatluse alla võtta suuremad asulad.

Sellest bakalaureusetööst saadud tulemused on abiks eesti keeles kohanimede käänamise mõistmisel ning annavad loodetavasti ainet tulevasteks uurimusteks.

Kirjandus

Brown, Penelope. 1994. The INs and ONs of Tzeltal locative expressions: The semantics of static descriptions of location. *Linguistics* 32(4–5). 743–790. <https://doi.org/10.1515/ling.1994.32.4-5.743>.

Carlson, Laura A. & Patrick L. Hill. 2003. Experimental methods for studying language and space. (Toim) Monica Gonzalez-Marquez, Irene Mittelberg, Seana Coulson & Michael J. Spivey. *Methods in cognitive linguistics*, 250–276. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Dąbrowska, Ewa. 2010. Naive v. expert intuitions: an empirical study of acceptability judgements. *The Linguistic Review* 27(1). 1–23. <https://doi.org/10.1515/tlir.2010.001>.

Eesti Keele Instituut. 2022. Eesti kohanimedede kohakäänded. *EKI teatmik. Eesti õigekeelsuskäsiraamat*. (Peatoim) Peeter Päll, (toim) Tiina Paet & Margit Langemets. (Koost) Peeter Päll, Maire Raadik, Tuuli Rehemaa, Margit Langemets, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Tiina Paet, Lydia Risberg & Arvi Tavast. Eesti Keele Instituut 2022–2025. <https://eki.ee/teatmik/eesti-kohanimedede-kohakaanded/>. (Vaadatud 07.05.2025).

Ernštreits, Valts. 2020. Livonian place names: documentation, problems, and opportunities. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 11(1). 213–233. <https://doi.org/10.12697/jeful.2020.11.1.09>.

Gilquin, Gaëtanelle & Stefan Th. Gries. 2009. Corpora and experimental methods: A state-of-the-art review. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 5(1). 1–26. <https://doi.org/10.1515/CLLT.2009.001>.

Kallasmaa, Marja, Evar Saar, Peeter Päll, Marje Joalaid, Arvis Kiristaja, Enn Ernits, Mariko Faster, Fred Puss, Tiina Laansalu, Marit Alas, Valdek Pall, Marianne Blomqvist, Marge Kuslap, Anželika Šteingolde, Karl Pajusalu & Urmas Sutrop (koost). 2016. *Eesti kohanimeramat*. (Toim) Peeter Päll & Marja Kallasmaa. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Klavan, Jane, Ann Veismann & Anni Jürine. 2013. Katselised meetodid tähenduse uurimisel. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 4(1). 17–34. <https://doi.org/10.12697/jeful.2013.4.1.02>.

KNR = Eesti kohanimeraamat. Veebiväljaanne. <https://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi>. (Vaadatud 22.05.2025).

Kracht, Marcus. 2002. On the Semantics of Locatives. *Linguistics and Philosophy* 25. 157–232. <https://doi.org/10.1023/A:1014646826099>.

Laansalu, Tiina. 2018. Nimesiire ja selle käsitus eesti toponomastikas. *Keel ja Kirjandus* 10. 747–763. <https://doi.org/10.54013/kk731a1>.

Mandler, Jean Matter. 2004. Language Acquisition. *The Foundations of Mind: Origins of Conceptual Thought*, 243–282. United Kingdom: Oxford University Press.

Nolte, Britta. 2011. Finglish: In between two Languages, Language Debates, and Classification Norms. *Web Reports* 71. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102043695>. Turku: Institute of Migration.

Pall, Valdek. 1976. Eesti kohanimede normimine (järg). *Keel ja Kirjandus* 9. 537–540.

Pall, Valdek. 1997. *L'em't'ne*. (Toim) Peeter Pirn. Tallinn: EKK Trükikoda.

Päll, Peeter. 2020. Eesti kohanimed. *Eesti murded ja kohanimed*. (Toim) Tiit Hennoste. (Koost) Karl Pajusalu, Tiit Hennoste, Ellen Niit, Peeter Päll & Jüri Viikberg, 231–305. Tartu: EKSA.

Ronström, Owe. 2011. In Or on? Island Words, Island Worlds: II. *Island Studies Journal* 6 (2). 227–244. <https://doi.org/10.24043/isj.258>.

Stolz, Thomas & Julia Nintemann. 2024. Recurrent themes of Spatial Toponymic Grammar. Spatial relations. *Special Onymic Grammar in Typological Perspective: Cross-Linguistic Data, Recurrent Patterns, Functional Explanations*, 106–199. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783111331874>.

Taremaa, Piia, Helen Hint, Maria Reile & Renate Pajusalu. 2022. Sise- ja väliskohakäänete kasutus määratlejaga nimisõnafaasis. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 67(2021). 120–150. <http://dx.doi.org/10.3176/esa67.07>.

Vainik, Ene. 1995. *Eesti keele väliskohakäänete semantika kognitiivse grammatika vaatenurgast*. (Toim) Helle Metslang. Tallinn: Eesti TA Eesti Keele Instituut.

van Riemsdijk, Henk & M.A.C. Huijbregts. 2007. Location and locality. *Phrasal and Clausal Architecture: Syntactic derivation and interpretation*. (Toim) Simin Karimi, Vida Samiian & Wendy K. Wilkins. 339–364. John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/la.101.17rie>.

Viht, Annika & Külli Habicht. 2019. Käändsõna vormid. (Toim) Helle Metslang, *Eesti keele sõnamuutmine* (Eesti keele varamu IV), 84–103.

Õim, Haldur. 2008. Kognitiivne pööre. *Keel ja Kirjandus* 8–9. 617–627.

The selection of internal and external locative cases in inflecting little-known toponyms in Estonian. Summary

In Estonian, there are no strict rules about whether a toponym should be inflected using internal or external locative cases, but it is considered a good practice to use the same set of locative cases as the locals do. Therefore, when inflecting a toponym, the choice of locative cases may cause difficulties for those who are not familiar with the toponym or the local tradition.

The aim of this bachelor's thesis is to research how locative cases are used in the inflection of toponyms in Estonian and what influences the choice between internal and external cases. To fulfill the purpose of this paper, I will provide a brief summary about locative cases in Estonian, spatial relationships as a semantic category, and the inflection of toponyms. I will separately examine the inflection of toponyms based on the type of name, which have been categorized into three categories: compound toponyms, toponyms containing topoformants or other suffixes, and toponyms without known suffixes. Through this research I am looking for answers to the following questions:

1. Do any sociodemographic factors of the speaker influence the selection of the set of locative cases used when inflecting a toponym, and if so, which ones?
2. Is there a stronger consensus among those more familiar with the place regarding the set of locative cases used to inflect the toponym, and does this correspond to what is stated in the online version of „Eesti kohanimeraamat“?
3. Does the size of an administrative unit have an influence on the choice of the set of locative cases used?

To collect the material analyzed in this thesis, I conducted a forced-choice experiment with 25 toponyms from Pärnu County. In the experiment, the participants were asked to choose between the internal (inessive) and external (adessive) locative cases when inflecting a toponym. In order to see the potential connections between the choice of internal or external locative cases and the sociodemographic factors of the speakers, I collected background data from the respondents before the experiment.

The results confirmed previous data indicating that when inflecting a compound toponym, the set of locative cases used depends primarily on the head of the compound toponym. For example, all the participants inflected *Metsa/küla* using the inessive case. For the other

toponyms studied, the choices between internal and external locative cases were not as dependent on the type of name, but it became clear that the most important factors influencing the choice of the set of locative cases are the speaker's place of residence, age, and familiarity with the place. Those more familiar with the place usually had a strong preference regarding whether the internal or external set of locative cases should be used to inflect the toponym, and their choices generally corresponded to the data provided by „Eesti kohanimeraamat“. To some extent, gender and frequently used foreign languages may also play a role in the choice of locative cases. There appeared to be no correlation between the set of locative cases used to inflect a toponym and the size of the location; however, this may be attributable to the fact that the study focused on the names of relatively small settlements.

Lisa 1. Katse kirjeldustekst

Kohakäändevaliku katse

Tere!

Minu nimi on Marta Kohv, õpin Tartu Ülikoolis eesti ja soome-ugri keeleteaduse 3. kursusel ning uurin oma bakalaureusetöö raames seda, kuidas käänatakse kohanimesisid. Kohanimede käänamisel **pole õiget ega valet**, tahan näha seda, millised käänded on vastajatele vastuvõetavamad.

Esmalt kogun katse tulemuste analüüsiks vastajate taustaandmeid. Sellele järgneb katseosa 25 Pärnumaa kohanimemega. Iga asula kohta esitan lause, kus tuleb valida kohanimi selles käändes (seesütlev või alalütlev), mis tundub kohanimemega paremini kokku sobivat. Pärast sobiva käände valimist palun 5-pallisel skaalal hinnata, kui tuttav oled selle asulaga.

Vastama on oodatud kõik **täisealised** elukohast ja emakeelest sõltumata. Kõik kogutud andmed jäävad **anonüümseteks**. Katseks kulub umbes **10 minutit**.

Kui tekkis küsimusi või tähelepanekuid, võid minuga kontakteeruda meiliaadressil **marta.kohv@ut.ee**.

Selles küsimustikus on 59 küsimust.

Lisa 2. Katses etteantud laused

1. (Häädemeeste) ... on väidetavalt nähtud ufosid.
2. (Ikla) ... asub Eesti piiripunkt.
3. (Majaka) ... asus vanasti raudteepeatus.
4. (Orajõe) ... sündis eestlasest prantsuse kirjanik ja preester Ignace Lepp.
5. (Kabli) ... asub Reederi talu, mille mitu hoonet on arvele võetud kultuurimälestistena.
6. (Libatse) ... tegutseb Heade Mõtete Klubi.
7. (Metsapoole) ... tegutseb 9-klassiline põhikool.
8. (Tootsi) ... tegutses 2011. aastani briketivabrik.
9. (Lindi) ... toimus 2023. aastal lastele mõeldud suvekool.
10. (Sindi) ... on sündinud sõudja Allar Raja.
11. (Reiu) ... tegutseb 2014. aastast Lottemaa.
12. (Jaagupi) ... toodetakse alates 2008. aastast loomasööta.
13. (Tammiste) ... asub 2,8 kilomeetri pikkune metsarada.
14. (Massiaru) ... on sündinud tõstja Jaan Talts.
15. (Võidu) ... asub Timmkanali bussipeatus.
16. (Helenurme) ... asub sõjapõlengu mälestusmärk.
17. (Niidu) ... asub Lõimemäe linnamägi.
18. (Pulli) ... viidi läbi arheoloogilisi väljakaevamisi.
19. (Urissaare) ... asub metropoliit Aleksandri sissepühitsetud kirik.
20. (Võiste) ... valmistati hokikeppe.
21. (Uulu) ... tegutseb Uulu Segakoor.
22. (Metsaküla) ... elab 2021. aasta seisuga 55 inimest.
23. (Pulgoja) ... asub linnujaam, kus uuritakse roostiku liikide rännet.
24. (Nepste) ... asub 2007. aastal rajatud Nepste hoiuala.
25. (Eavere) ... elab 2021. aasta rahvaloenduse andmetel 33 inimest.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marta Kohv,

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Sise- ja väliskohakäände valik vähetuntud kohanimedele puhul“, mille juhendaja on Piia Taremaa, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marta Kohv

25.05.2025